

**LUOKANOPETTAJIEN JA LUOKANOPETTAJAKSI
OPISKELEVIEN ASENTEET 1.-6. LUOKAN USKONNON-
OPETUKSEEN**

Leila Kellander

Kasvatustieteen pro gradu – tutkielma

Toukokuu 2007

Opettajankoulutuslaitos

Opettajien lisäkoulutusohjelma

Tampereen yliopisto

Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitos

Opettajien lisäkoulutusohjelma

Leila Kellander

LUOKANOPETTAJIEN JA LUOKANOPETTAJIKSI OPISKELEVIEN ASEENTEET

1.-6. LUOKAN USKONNONOPETUKSEEN

Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma, 70 sivua, joista liitesivuja 4

Toukokuu 2007

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää millaisia ovat työelämässä toimivien luokanopettajien sekä luokanopettajien lisäkoulutuksessa opiskelevien opiskelijoiden asenteet peruskoulun 1.-6. luokkien uskonnonopetusta kohtaan. Tutkimuksessa oli mukana 14 Tampereen yliopiston luokanopettajan lisäkoulutuksen opiskelijaa sekä 14 Kankaanpään kaupungissa työskentelevää luokanopettajaa.

Tutkimuksessa on yhdistettynä sekä kvantitatiivinen että kvalitatiivinen tutkimusosuus. Tutkimuksen aineistonkeruu tehtiin kyselylomakkeella (Liite 1), joka koostui strukturoiduista kysymyksistä sekä vastauksia selventävistä avoimista kysymyksistä. Laatimassani lomakkeessa on 13 kysymystä, joista 4 kysymyksessä on käytetty semanttista erottelua, jossa vastaajien pyydetään arvioimaan jotakin asiaa adjektiiviparien avulla ja ilmaisemaan, miten hyvin kukin adjektiivi kuvaa tätä asiaa. Kvalitatiivisen osion tuloksia analysoinnissa käytin fenomenografista menetelmää. Kvantitatiivisen osion analysoinnissa käytin SPSS-ohjelman t-testejä sekä varianssianalyysiä.

Teoriaosassa avataan käsitteitä arvot ja asenteet. Koska arvot liittyvät läheisesti asenteisiin, tutkimuksessa sivutaan myös opettajien arvoja. Lisäksi teoriaosiossa kerrotaan uskonnonopetuksen historiasta ja sen asemasta suomalaisessa kulttuurissa. Katsaus muiden maiden uskonnonopetuksen toteuttamistapaan antaa käsityksen uskonnon ja sen opettamisen moninaisuudesta ympäri Eurooppaa. Uskonto on vuosien varrella ollut kiistelty oppiaine ja teoriaosassa on esitelty yleisesti käytettyjä perusteluita, miksi uskontoa pitäisi koulussa edelleen opettaa.

Tutkimukseen osallistuneiden opiskelijoiden ja luokanopettajien asenteet uskonnonopetusta kohtaan osoittautuivat positiiviseksi. Uskonto koettiin tärkeäksi ja elämänläheiseksi oppiaineeksi. Tutkimukseen osallistuneet kokivat myös uskonnon opettamisen mieluisaksi, vaikkakin toisaalta myös hieman vaikeaksi.

Vaikka yleisasenne uskonnonopetusta kohtaan oli selvästi positiivinen, vastaajat kuitenkin toivoivat muutosta uskonnonopetuksen sisältöihin ja toteuttamistapaan. Vain 7,1 prosenttia vastanneista toivoi nykyisen uskonnonopetuksen mallin säilyvän.

Tutkimus osoitti, että luokanopettajien ja luokanopettajiksi opiskelevien mielestä koulun uskonnonopetuksen tärkein tehtävä on antaa oppilaille historiallista ja kulttuurillista tietoa uskonnosta. Uskonnonopetuksen tärkeimmiksi sisältöalueiksi vastaajat nostivat eettisten asioiden käsittelyn ja vieraisiin uskontoihin tutustumisen.

Asiasanat: arvo, asenne, uskonnonopetus, koulun katsomuksellinen opetus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ARVOT JA ASENTEET	8
2.1 Arvot	8
2.2 Asenne	9
3 USKONNONOPETUKSEN HISTORIAA	10
4 KOULUN USKONNONOPETUKSEN PERUSTELUT	12
5 KATSOMUKSELLINEN OPETUS	15
6 USKONNONOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN KOULUSSA	16
7 USKONNONOPETUKSEN TAVOITTEET	17
8 KODIN MERKITYS LAPSEN USKONTOKASVATUKSELLE	19
9 LUOKANOPETTAJA JA USKONNONOPETUS	20
9.1 Luokanopettajan vaikutusmahdollisuudet	20
9.2 Luokanopettajien mielipiteitä uskonnon opettamisesta	21
10 USKONNONOPETUKSEN MALLEJA ERI MAISSA	23
10.1 Uskonnonopetus Euroopassa	23
10.2 Uskonnonopetus Yhdysvalloissa	24
10.3 Uskonnonopetus Pohjoismaissa	24
11 USKONNONOPETUKSEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT	26
12 TUTKIMUSTEHTÄVÄT	28
13 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
13.1 Aineiston kerääminen	29
13.2 Aineiston analysointi	31
13.2.1 Fenomenologinen tutkimus	32
13.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia	32
14 TUTKIMUKSEN TULOKSIA	34
14.1 Luokanopettajat ja kirkko	35
14.2 Uskonnon merkitys henkilökohtaisesti	35
14.3 Luokanopettajien ja opettajiksi opiskelevien lapsuuden kodistaan saama uskonnollinen tausta ja kasvatusta	36
14.4 Oman kouluajan uskonnonopetus	39
14.5 Uskonnon opettaminen 1.-6. luokille	44

14.6 Uskonnonopetuksen viikkotuntimäärä	47
14.7 Uskonnonopetuksen keskeiset sisällöt	49
14.8 Peruskoulun uskonnonopetuksen kehittämis- ja muutostoivomuksia	51
14.9 Uskonnonopetuksen tulevaisuus	54
14.10 Miksi koulussa uskonnonopetusta	57
15 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	60
LÄHTEET	63
LIITE.....	67

1 JOHDANTO

Kaikista peruskoulun oppiaineista uskonto lienee historiansa aikana aiheuttanut eniten periaatteellista keskustelua. Uskonnonopetus on jakanut ihmisten mielipiteitä puolesta ja vastaan pohdittaessa uskonnonopetuksen tehtävää, paikkaa, sisältöä ja tarpeellisuutta peruskoulussa. Mikä tekee uskonnonopetuksesta niin keskustelua herättävän puheenaiheen?

Uusi uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003. Uskonnonvapauslaki toi mukanaan muutoksia myös perusopetuslakiin. Perusopetuslaissa poistettiin uskonnonopetuksesta käsite tunnustuksellinen opetus ja se korvattiin käsitteellä oppilaan oman uskonnon opetus. Perusopetuslaista poistettiin myös kirkon jäsenyysvaatimus uskonnonopettajilta. Evankelis-luterilaista tai ortodoksista uskonnonopetusta voi uuden lain mukaan antaa kuka tahansa kelpoisuuden omaava henkilö kuulumatta kirkkoon. (Kallioniemi 2005a, 22.)

Arto Kallioniemi(1998) kirjassa Uskonnonopetuksen käsikirja kertoo, että tutkimusten välittämä kuva luokanopettajista on mielenkiintoisen kaksijakoinen. Toisaalta suuri osa opettajista pitää uskonnonopetusta melko tärkeänä sekä tarpeellisena oppiaineena peruskoulussa. Toisaalta he kuitenkin pitävät uskontoa melko vaikeana aineena opettaa. Keskeisiksi ongelmiksi uskonnon opettamisessa opettajat kokevat aineenhallinnan ja henkilökohtaisen asennoitumisen uskonnonopetukseen. (Kallioniemi 1998, 152.)

Kuten Holm (2005,163) osuvasti toteaa, opettajan oma asenne ja asennoituminen opetettavaan oppiaineeseen vaikuttavat opetukseen: ”Kun lapsille annetaan hengellisiä kokemuksia, ulkoisilla puitteilla ja tradition välittäjillä on erittäin suuri merkitys. On huolehdittava siitä, että ympäristötekijät ovat positiivisia ja tradition välittäjien suhde traditioon on mahdollisimman vahva ja turvallinen. Näin nuoremmille sukupolville pystytään opettamaan myönteisesti käsitteitä ja asenteita.”

Olen ensimmäisen kerran työskennellyt opettajan sijaisena lukuvuoden ajan vuonna 1996. Tällöin törmäsin mielenkiintoiseen asiaan. Opetustunteja katsoessani huomasin opettavani kaikki koko koulun uskonnontunnit. Ihmeteltyäni asiaa hetken kysyin kollegoiltani, miten tällaiseen ratkaisuun oli päädytty. Sain mielenkiintoisen vastauksen: ” Koulussamme on aina ollut tapana, että mahdollinen sijainen on opettanut kaikki koulumme uskontotunnit. Me muut emme oikein pidä

uskonnon opettamisesta. Eikä se uskonto ole niin tärkeä oppiaine, että sen voi aivan hyvin antaa sijaiselle opetettavaksi.”

Onkohan muissakin kouluissa havaittavissa samanlaisia asenteita uskonnonopetusta kohtaan? Tämä pohdinta sai minut tekemään tutkimusta luokanopettajien asenteista uskonnonopetukseen.

Työskennellessäsi luokanopettajana olen itse kokenut uskonnon opetuksen haasteelliseksi ja tietyiltä osilta vaikeaksi oppiaineeksi opettaa. Tutkimukseni avulla toivon saavani apua ja tukea myös omalle tulevaisuuden työlleni opettajana.

Uskonnonopetuksen ajankohtaisuus ja sen ympärillä jatkuvasti käydyt keskustelut herättivät kiinnostukseni tutkimaan luokanopettajien asenteita uskonnonopetusta kohtaan. Lisäksi oma työskentelyni luokanopettajana, ja sitä myöten myös uskonnonopettajana, herätti halun tutkia lähemmin uskonnonopetusta ja näkemään opettajien mahdollisesti hyvinkin erilaisia mielipiteitä ja asenteita uskonnonopetukseen.

2 ARVOT JA ASEENTEET

Tutkimukseni päätavoite on selvittää opettajien asenteita ja ”suhtautumista” peruskoulun 1.-6. luokkien uskonnonopetukseen. Arvot eivät ole sinänsä tutkimukseni pääkohde. Koska arvot liittyvät kuitenkin läheisesti asenteisiin, tutkimuksessa sivutaan myös opettajien arvoja.

2.1 Arvot

Arvo on yksi moraalifilosofian ydinkäsite. Ensisijaisesti arvo liittyy siihen, mitä pidämme arvokkaana. Erityisesti arvo näyttää liittyvän hyvän käsitteeseen, eli arvokasta meille on yleensä se mitä pidämme hyvänä. Arvon käsite liittyy myös kulttuurin käsitteeseen. Eri kulttuureissa arvostetaan eri asioita ja toisaalta kulttuuri voidaan määritellä tiettyjen arvojen toteuttajaksi ja kantajaksi. (Hetemäki 1999, 21.)

Friedrichsin (1968, 78 – 80, Suhonen 1988, 27) näkemyksen mukaan arvojen ja asenteiden välillä on selvä yhteys, mutta se on epäsymmetrinen. Hänen mukaansa arvot vaikuttavat asenteisiin, mutta asenteet eivät vaikuta arvoihin. Jos esimerkiksi luonto on ihmiselle keskeinen arvo, se vaikuttaa henkilön asenteisiin siten, että hän suhtautuu myönteisesti kaikkeen, jonka uskoo vaikuttavan positiivisesti luonnon säilymiseen. Kielteisesti hän taas suhtautuu tällöin asioihin, joiden uskoo vahingoittavan luontoa.

Arvot kuvaavat asenteita laajemmin ihmisten arvostamia asioita. Arvojen ja asenteiden ero on käytännössä liukuva, mutta yleensä asenteilla tarkoitetaan hieman konkreettisempia asioita ja arvoilla abstrakteja. (Helkama, Myllyniemi, Lieblind 1998, 188.)

2.2 Asenne

Asenne on taipumus arvioida jotakin objektia, symbolia tai aspektia myönteisesti tai kielteisesti. Gordon Allport (Erwin 2001, 12) määritteli aikanaan asenteen opittuna taipumuksena ajatella, tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan. Määritelmässä oleva sana ”opittu” on tärkeä tämänkin tutkimuksen osalta. Asenteet ovat näin ollen seurausta kokemuksista. Asenteiden muodostumiseen tarvitaan malleja ja kokemuksia. Määritelmässä oleva sana taipumus taas vuorostaan tarkoittaa, että ihmisellä on asenteita olemassa jo ennen niihin liittyvää kohdetta. Näin ollen ihmisellä on useinkin kielteinen tai myönteinen asenne valmiina asiaa kohtaan, vaikka tietoa ja kokemusta asiasta ei vielä olisikaan.

Asenna ilmenee kognitiivisen, affektiivisen ja toiminnallisen käyttäytymisen alueella. Asenteille on ominaista melko suuri pysyvyys ja vaikea muutettavuus, joten ne ovat rinnastettavissa tietyin varauksin persoonallisuuden piirteisiin. Kuitenkin asenteet voivat muuttua. Asenne saattaa muuttua esimerkiksi kun henkilö saa uudenlaista tietoa asennekohteesta. (Hirsjärvi 1983, 17.) Koska asenteiden kohteet ovat sosiaalisen maailmamme sosiaalisesti konstruoituja ilmiöitä, asenteet luonnollisesti opitaan. Asenteiden muodostumisessa on mukana varsin yksinkertaisia prosesseja. Tutkimuksilla on osoitettu, että pelkästään, jos jokin kohde on tuttu tai jonkin kohteen omistaminen saa meissä aikaan myönteisen asennoitumisen kohteeseen. Asenteet ovat suhteellisen pysyviä, mutta niitä voidaan muuttaa tietoisien vaikuttamisen kautta. Samaistumistyyppinen asennemuutos perustuu esim. koulussa haluun olla opettajan kaltainen. Sisäistymistyyppinen asennemuutos on pysyvän vakaumuksen syntyminen, jolloin aatteet omaksutaan osaksi omaa arvojärjestelmää. (Helkama, Myllyniemi & Libkind 1998, 188–189.)

Koska asenteet ovat opittuja, niiden muodostumiseen vaikuttavat monet seikat yhtäaikaaisesti. Asenteiden muodostumisessa on merkitystä mm. sillä millainen on yhteiskunnan ja yhteisön yleinen asenne objektia kohtaan. Asenne vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen ja tätä myöten ihmisen käyttäytymisestä voidaan tulkita ihmisen asenne asiaa kohtaan. Vastavuoroisesti käyttäytymistä muuttamalla on mahdollista muuttaa myös asennettaan. (Triandis, Adamopoulos & Brinberg 1984, 37–38.)

3 USKONNONOPETUKSEN HISTORIAA

Peruskoulun uskonnonopetuksella on pitkät ja vahvat juuret. Suomalainen koulutus- ja kasvatusjärjestelmä on syntynyt kirkon kasvatus- ja opetustoiminnan pohjalta. Tämä osaltaan varmasti selittää sen, miksi uskonnolla edelleenkin on vahva asema peruskoulun opetussuunnitelmassa.

Ns. säännöllinen opetustoiminta on alkanut 1200-luvun lopulla Turun tuomiokirkon yhteydessä toimivassa katedraalikoulussa. Opetus oli kirkon ylläpitämää. Alkeisopetuksesta huolehtivat pääsääntöisesti luostarit, joissa kaikissa oli koulu. Uskonpuhdistuksen myötä 1500-luvulla luostarit sulkeutuivat ja valtion viranomaiset tulivat mukaan koulutuksen järjestämiseen. Koululaitos muuttui vähitellen yhteiskunnan ylläpitämäksi, mutta edelleen sekä piispat että tuomiokapitulit ohjasivat koulujen toimintaa. Martti Luther piti koulutusta erittäin tärkeänä ja hänen esittämänsä ohjelman mukaisesti uskonnosta tehtiin kouluille itsenäinen oppiaine, joka pääasiallisesti keskittyi katekismusopetukseen. (Kallioniemi 2005a, 12.)

Katekismuksen opettaminen ja oppiminen vaati kansalaisilta lukutaitoa. Tämän myötä 1600-luvun lopulla kehittyi kirkollinen kansanopetus, jonka ilmentymänä syntyivät lukkarinkoulut. Vuonna 1686 kirkkolaissa määrättiin vanhempien velvollisuudeksi hoitaa lasten koulutus, näin syntyi vanhempien muodostama alkuopetuksen kotiopetus. Tämä kotien alkuopetus ja lukkarinkoulut muodostivat yhdessä ns. sen ajan kansanopetuksen ala-asteen. (Pyysiäinen 1998, 42.)

Koululaitos siirtyi 1860-luvulla seurakunnilta yhteiskunnan ylläpitämäksi ja sen myötä syntyi kansakoulu. Vuonna 1866 annetun asetuksen mukaan vain kaupungit velvoitettiin perustamaan ja ylläpitämään kansakouluja. Tämän seurauksena kansakoulu ei suinkaan tavoittanut kaikkia kansalaisia, joten maaseudulla kirkko jatkoi edelleen opetustyötä. Kirkko menetti suuren vaikutusmahdollisuutensa sekä mahdollisuuden valvoa koulutoimintaa vuonna 1869, kun kirkon ja koulun yhteys katkesi kouluylhallituksen perustamisen myötä. Vuonna 1921 säädettiin oppivelvollisuuslaki, jonka seurauksena kunnallinen alakoulu tuli pakolliseksi kaikille. Kansanopetus siirtyi kokonaan kirkolta yhteiskunnalle. (Kallioniemi 2005a, 13.)

Koulun uskonnonopetus on vuosien varrella ollut useaan otteeseen keskustelun alla. Uskonnonopetuksen sisältö ja jopa sen asema koulussa joutui ensimmäisen kerran vakavasti vaakalaudalle jo 1900-luvun alussa. Tällöin osa kansalaisista vaati uskonnonopetuksen korvaamista

uskonnonhistorialla tai siveysopilla. Vuonna 1903 sosiaalidemokraatit esittivät jopa koko uskonnonopetuksen poistamista kouluista. Esitys kuitenkin hylättiin. (Pyysiäinen 1998, 43.)

Vuonna 1923 säädetyin kansakoululain mukaan koulussa oppilaille tuli opettaa uskontoa sen uskontokunnan tunnustuksen mukaan, johon oppilaiden enemmistö kuului. Uskonnonopetus myös määräytyi näin tunnustukselliseksi opetuksiksi. (Kallioniemi 2005a, 15.)

Ennen kansakoululain hyväksymistä käytiin jälleen laaja julkinen keskustelu siitä, että voisiko tai tulisiko koulussa opettaa kaikille yhteisenä oppiaineena siveysoppia uskonnonopetuksen rinnalla. Kirkko vastusti jyrkästi siveysopin ottamista koulun oppiaineeksi, koska kokivat tämän perinteisen uskonnonopetuksen kilpailijaksi. Kansakoululain myötä uskonto määrättiin pakolliseksi oppiaineeksi kaikille uskontokuntaan kuuluville ja uskonnonhistoriaa sekä siveysoppia tulisi opettaa vain uskontokuntaan kuulumattomille oppilaille. Ennen kansakoululakia oli myös laissa säädetty uskonnonopettajan pätevyysvaatimukset. Koulussa evankelisluterilaista uskontoa opettavan opettajan tuli kuulua kyseisen uskontokunnan kirkkoon. (Pyysiäinen 1998, 44-45.)

Viime vuosikymmeninä uskonnonopetuksen painopiste on selvästi ja oleellisesti muuttunut. Opetuksen päätavoitteena ei enää pidetä oppilaiden kasvattamista henkilökohtaiseen uskoon. (Kalliomäki 2005, 17.) Vuonna 2003 vahvistettiin uusi uskonnonvapauslaki, jonka pääajatus on, että oppilailla on positiivinen oikeus uskonnonopetukseen. Opetus on muuttunut lain myötä oman uskonnon opetuksiksi ja uskonnonopetuksen tunnustuksellisuus on poistunut. (Kallioniemi 2005a, 21.)

Uskonto lienee ruotsin kielen ohella ollut yksi kiistellyimmistä oppiaineista. Erityisesti kiistan aiheena on ollut oppiaineen pakonomaisuus. Uskonnonopetuksen asema ja sen tehtävä kansakoulussa on ollut kiistanaiheena jo 1900-luvun lopulla. Tällöin osa sivistyneistöä vaati jopa uskonnonopetuksen poistamista kokonaan koulusta. He ehdottivat uskonnonopetuksen korvaamista uskonnonhistorialla tai siveysopilla. (Kallioniemi 2005a, 14.) Nykypäivänäkin yhteiskunnan muuttuminen monikulttuurisempaan suuntaan on herättänyt keskustelua uskonnonopetuksen tarpeellisuudesta ja erityisesti sen luonteesta ja sisällöistä.

4 KOULUN USKONNONOPETUKSEN PERUSTELUT

Suomessa uskonto on oppiaineena ollut alusta asti mukana oppivelvollisuuskoulussa. Koulun uskonnonopetus on kuitenkin lähes koko historiansa ajan ollut kiistelyn kohteena. Jo aivan 1900-luvun alussa vaadittiin uskonnonopetuksen poistamista koulusta. Eli jo tuolloin on noussut esille kysymys, miksi koulussa on uskonnonopetusta. Nykyään tähän kysymykseen törmää yhä useammin ja useammin. Miksi siis koulussa pitää olla uskonnonopetusta? Tutkimuksessani pyritään selvittämään mikä on luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien mielipide siitä, miksi koulussa annetaan uskonnonopetusta.

Aikojen kuluessa on kuultu ja muodostettu paljon erilaisia perusteluja, joilla on pyritty puolustamaan uskonnonopetuksen asemaa. Perusteluissa koulun uskonnonopetuksen ja uskontokasvatuksen tehtäviä ja tavoitteita käsitellään monesta eri näkökulmasta. Toisaalta perustelut sisältävät jonkin verran myös päällekkäisyyksiä. Seuraavassa esittelen tavanomaisimpia perusteluita, joita vuosikymmenien aikana on kuultu Suomessa puolusteltaessa koulun uskonnonopetuksen asemaa ja tarpeellisuutta. (vrt. Räsänen 2006, 13–15, Kallioniemi 2005, 32–34)

Kasteopetusperustelun mukaan koulun uskonnonopetus perustuu samoihin päämääriin kuin kirkon opetus, jonka lähtökohtana on Raamatun lähetys- ja kastekäsky. Tämän perustelun mukaan koulun tehtävä olisi yhtenevä kirkon tehtävän kanssa. Koulun tehtävänä olisivat evankeliumin julistaminen oppilaille ja heidän ohjaamisensa kristinuskon pariin. Kasteopetusperustelua käytettiin lähinnä uskonnonopetuksen alkutaipaleella eli 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Nykypäivänä tätä perustelua ei ole enää käytetty puolusteltaessa uskonnonopetusta. Suomalaisille tämä näkökanta olisi tänä päivänä myös hyvin vieras, sillä kirkon uskontokasvatuksella ja koulun uskontokasvatuksella koetaan olevan täysin eri toteutumistapa ja tarkoitus.

Kulttuurihistoriallista perustelua on käytetty kautta aikojen keskusteltaessa uskonnonopetuksesta. Tämän perustelun mukaan uskonnonopetuksen ja koulun keskeinen tehtävä on antaa oppilaalle tietoa omasta kulttuuristaan ja auttaa tämän tiedon avulla myös kulttuurin kehittämistä. Perustelussa painotetaan, että uskonto kouluaineena on tärkeässä asemassa antamassa lapsille ja nuorille kulttuurikasvatusta. Uskonnonopetuksen asemaa ei kuitenkaan ole hyvä perustella vain kulttuurihistoriallisin perustein, sillä kulttuurihistoriaa voidaan opettaa koulussa myös muissa aineissa, ei vain uskonnossa.

Antropologisen perustelun mukaan uskonto on oleellinen osa kaikkia ihmisiä. Uskonnollisuus on osa ihmistä. Ihminen joutuu jossain vaiheessa käsittelemään uskontoon liittyviä asioita, esim. mistä olemme tulleet jne. Antropologista perustelua käytettäessä vedotaan siihen, että koulun uskonnonopetus on tärkeä oppiaine ihmisen henkisen kasvun ja mielenterveyden tukemisessa. Ihminen tarvitsee tilan, aikaa ja mahdollisuuksia keskustella sekä pohtia uskontoon liittyviä asioita ja koulun tulisi tällainen mahdollisuus suoda.

Yhteiskunnallisen perustelun lähtökohtana nähdään koulun uskonnonopetuksen olevan tärkeä kansalaiskasvatuksen antaja. Uskonnonopetuksen avulla oppilaat oppivat kunnioittamaan toisia ihmisiä sekä heidän erilaisia vakaumuksiaan. Yhteiskunnallisen perustelun mukaan uskonnonopetuksen tärkeänä tehtävänä on saattaa oppilaista yhteiskuntaan sopeutuvia kansalaisia. Nykypäivänä yhä useammin uskonnonopetuksen asemaa ja tehtävää koulussa perustellaan juuri oppiaineen yhteiskunnallisista tehtävistä käsin. Monikulttuurisen yhteiskunnan muodostumisen myötä uskonnonopetuksen yhteiskunnallinen rooli koetaan hyvin tärkeäksi.

Yleissivistyksellisen perustelun lähtökohdat ovat osin päällekkäin kulttuurihistoriallisen ja antropologisen perustelun kanssa. Yleissivistävän perustelun lähtökohdan mukaan uskonnon tiedon tunteminen jo sinänsä on oleellinen osa yleissivistystä.

Eettinen perustelu on yksi yleisimmin käytetyistä perusteluista puolustettaessa uskonnonopetuksen asemaa. Uskonnonopetuksella nähdään olevan suuri merkitys koulun antamaan eettiseen kasvatukseen. Uskonnonopetuksessa on annettu aikaa ja mahdollisuuksia keskittyä eettisten ja arvomaailman kysymysten opettamiseen ja pohtimiseen.

Monikulttuurisuusperustelu on noussut yhä enemmän esille viimeaikaisissa keskusteluissa. Yhteiskunnan muuttuminen monikulttuuriseksi on luonut tilanteen, että ihmiset tarvitsevat tietoa oman uskontonsa ja katsomuspohjansa lisäksi myös muista uskonnoista, katsomuksista ja kulttuureista. Uskonto oppiaineena antaa oppilaille hyvän ja turvallisen mahdollisuuden tutustua maailmassa vallitseviin useisiin eri uskontoihin ja katsomuspohjiin.

Räsänen (2006, 15) mukaan uskonnonopetuksen asemaa puolusteltaessa voidaan esittää edellisten perusteluiden lisäksi myös **oikeudellisia perusteluita**. Suomen lainsäädännössä velvoitetaan uskonnonvapauslain ja koululakien mukaan koulutuksen järjestäjän antavan ja järjestävän uskonnonopetusta. Lapsella ja nuorella on siis oikeus omaan uskontoonsa ja oikeus saada opetusta uskonnosta. Koulun tulee antaa oppilaalle tukea hänen pohtiessaan elämäntarkoituksiaan. Tämän näkökulman kautta oikeudellisessa perustelussa on selviä yhtymäkohtia antropologiseen perusteluun.

5 KATSOMUKSELLINEN OPETUS

Koulun uskonnonopetusta koskee kaikkein ylimpänä säädöksenä perustuslaki. Perustuslain 11 § määrittää Suomen kansalaisten uskonnon ja omantunnon vapauden. Kaikki muut säädökset, kuten perusopetuslaki, ovat näin ollen alemman asteisia täsmennyksiä, jotka eivät voi muuttaa perustuslain määräyksiä.

Suomen perustuslaki (1.1.2001)

11 § Uskonnon ja omantunnon vapaus

” Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.” (Luhtanen 2004, 11.)

Uusittu uskonnonvapauslaki tuli voimaan 1.8.2003. Se turvaa perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden toteutumisen. Tämä uusi uskonnonvapauslaki korvasi vuodelta 1922 olevan uskonnonvapauslain. Uusitun uskonnonvapauslain 4 §:ssä selvitetään, miten lapsen asema määritellään. Huoltajan uskonnollinen asema ei enää automaattisesti määrää lapsen uskonnollista asemaa, vaan se voi lapsella olla eri kuin hänen huoltajillaan. Lain mukaan 12 -vuotiasta ei voida ilman hänen omaa suostumustaan liittää uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erottaa sellaisesta. Peruskoulun opetuksen kannalta merkitystä on kuitenkin lähinnä vain sillä onko lapsi jonkin uskonnollisen yhdyskunnan jäsen vai ei. (Opetusta sääteleviä lainkohtia 2006.)

Uuden uskonnonvapauslain mukaan oppilailla säilyi edelleen oikeus saada oman uskontonsa mukaista opetusta sekä velvollisuus osallistua oman uskontonsa opetukseen. Laki toi kuitenkin myös muutoksia perusopetuslakiin. Uskonnonvapauslain uusimisen myötä uskonnon opetus muuttui oman uskonnon opetuksiksi, jolloin vuosien varrella paljon keskustelua herättänyt tunnustuksellisen uskonnonopetuksen käsite poistui. Opetushallituksen muistion (2003) mukaan kuitenkin tämä ilmaisun ”tunnustuksen mukainen opetus” muuttuminen ”oman uskonnon opetuksiksi” ei edellytä uskonnon opetuksen sisältöjen muutosta. (Opetushallitus 2003.)

6 USKONNONOPETUKSEN JÄRJESTÄMINEN KOULUSSA

Perusopetuksessa uskonnon opetusta järjestetään oppilaiden enemmistön uskonnon mukaisesti, eli sen mukaan mihin uskonnolliseen yhdyskuntaan oppilaiden enemmistö kuuluu. Oppilaan, joka kuuluu tähän uskonnolliseen yhdyskuntaan, tulee osallistua koulun järjestämään uskontonsa opetukseen. Uskonnollisia yhdyskuntia ovat evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat. (Opetushallitus 2003.)

Muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvien oppilaiden vanhemmat voivat pyytää lapselleen oman uskonnon opetusta. Opetuksen järjestäjän tulee järjestää näille oppilaille oman uskonnon opetusta, jos näihin muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluu vähintään kolme oppilasta. Muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvat oppilaat voivat halutessaan valita myös yleisen uskonnonopetuksen. Mikäli kumpikaan näistä edelle olevista vaihtoehdoista ei tule kysymykseen, heille voidaan järjestää korvaavaa opetusta tai he voivat osallistua oman uskonnollisen yhdyskunnan järjestämään opetukseen. (Opetushallitus 2003.)

Uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumattomalle oppilaalle, joka ei halua osallistua enemmistölle järjestettyyn uskonnonopetukseen, opetetaan koulussa elämäkatsomustietoa. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää koulussa elämäkatsomustietoa, jos tähän opetukseen oikeutettuja oppilaita on vähintään kolme. (Opetushallitus 2003.)

Uuden uskonnonvapauslain myötä tuli muutoksia myös uskonnon opettajaan kohdistuviin vaatimuksiin. Evankelisluterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää vaadita asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Uskonnonopettajan kelpoisuusvaatimuksena on lain mukaan vain opettajan suorittamat opinnot kyseisestä opetettavasta uskonnosta. (Opetushallitus 2003.)

7 USKONNONOPETUKSEN TAVOITTEET

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa luokitellaan kaikkien uskontosidonnaisten ryhmien yhteisiksi uskonnonopetuksen tavoitteiksi viisi pääkohtaa:

1. Uskonnonopetuksessa tulee perehdyttää oppilasta oman uskonnon tuntemiseen
2. Oppilaalle tulee antaa valmiuksia kohdata muita uskontoja, näkemyksiä ja katsomuksia.
Erityisesti tulee perehtyä suomalaiseen katsomusperinteeseen
3. Oppilaalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuutta tutustua muihin uskontoihin
4. Oppilasta tulee auttaa ymmärtää uskonnollisia ja eettisiä merkityksiä
5. Oppilas tulee kasvattaa eettisyyteen

Yhteenvedona voi sanoa, että uskonnonopetuksen tavoite koulussa on oppilaan uskonnollinen ja katsomuksellinen yleissivistys. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 204.)

Kallioniemen (2005) mukaan uskonnolla koulun oppiaineena Suomessa on oppilaan ja yhteiskunnan kannalta neljä tärkeää tehtävää:

1. Uskonnon perusluonteen ymmärtäminen

Nykypäivänä lapsille ja nuorille ei ole enää itsestään selvää, mitä uskonnolla tarkoitetaan. Oppilaille tulisi koulussa uskonnonopetuksessa avata uskontoa käsitteenä monipuolisesti sekä kognitiivisesti että elämyksellisesti. Koulun ja opetuksen tehtävä on opettaa lapsia ja nuoria ymmärtämään, että elämä ei selity pelkästään järjen ja tiedon avulla, vaan elämään liittyy aina myös epärationaalisia ja selittämättömiä asioita.

2. Omaan uskontoon tutustuminen

Monikulttuurisuus on Suomessa luonut tilanteen, jossa lasten ja nuorten tulisi saada tietoa ja turvaa omasta uskonnostaan. Suomalainen elämäntapa ja alueellinen identiteettimme rakentuu pitkälti luterilaiselle uskonnolle ja sen arvopohjalle. Uskonnonopetuksen tulisi antaa oppilaille valmiuksia ymmärtää omaa uskonnollisuutta ja sen keskeisiä periaatteita sekä elämäntulkintoja.

3. Valmiuksien antaminen oppilaille elämään moniuskoisessa maailmassa

Oppilaiden tulisi saada tuntea ja tietää oma uskonnollinen pohjansa, sillä tämän avulla hän pystyy ymmärtämään myös muita uskontoja. Monikulttuurisuus on tuonut mukanaan tilanteen, jossa lasten ja nuorten tulee tietää paljon myös muista uskonnoista ja katsomuksista.

4. Elämän eettisen ulottuvuuden ymmärtäminen

Etiikka ja arvokysymykset ovat hyvin keskeisiä kysymyksiä lasten ja nuorten maailmassa. Uskonnonopetuksen tavoitteena tulee olla oppilaiden empatiakyvyn kehittäminen. Oppilaiden tulee saada valmiuksia oman identiteetin kehittämiseen ja muiden ihmisten huomioimiseen. Kukaan ei ole maailmassa yksin ja sen huomioiminen on meille kaikille tärkeää.

(Kallioniemi 2005, 41–44.)

8 KODIN MERKITYS LAPSEN USKONTOKASVATUKSELLE

Kati Niemelä (2003) kirkon tutkimuskeskuksesta on tutkinut kodin merkitystä uskontokäsitysten pohjan luojana. Niemelän mukaan lapsena saatu uskonnollinen kasvatusta jättää vahvat jäljet. Koulun tai kirkon taholta saadulla uskontokasvatuksella ei ole läheskään niin suuri vaikutus lapsen ja nuoren asennemaailmaan kuin kodilla. Kodin vaikutus on tutkimuksessa osoittautunut ylivoimaiseksi. Erityisen voimakas vaikutus kodin uskonnollisella kasvatuksella on todettu olevan silloin, kun molemmat sekä isä että äiti ovat siinä aktiivisia. Niemelän mukaan kodissa tulee kuitenkin antaa lapselle tilaa uskonnollisissa asioissa ja hengellisiä kysymyksiä mietittäessä. Uskontoa ei tule lapselle tuputtaa, vaan lapsen tulee saada tehdä myös omia päätelmiään ja retkiään uskonnon ympärillä. Nykypäivänä vanhemmat usein jopa kokevat, että usko on niin yksityinen asia, että eivät halua puuttua lapsen uskonnolliseen kasvatukseen. Niemelä kuitenkin korostaa, että lapsen harteille ei tule myöskään kokonaan jättää vastuuta omasta uskonnollisuudesta. Kodin merkitys lapsen kasvattajana ja tätä myötä myös uskonnollisen arvomaailman kasvattajana on ylitse muiden. Lapsena kodista saatu uskonnollisten asioiden kasvatusta- ja arvopohja sekä asenne uskontoa kohtaan näkyvät pitkälle eteenpäin. (Niemelä 2003, 2.)

Tutkimukset ovat lähes poikkeuksetta osoittaneet, että kodin ja vanhempien uskonnollisuudella ja lasten uskonnollisuudella on havaittavissa hyvinkin selvä riippuvuus keskenään. Jos kodissa suhtaudutaan uskontoon myönteisesti, lapsen asenne uskontoon on keskimääräistä positiivisempi. (Tamminen & Vesa 1982, 95.)

Ympäristöllä, jossa lapsi kasvaa ja elää on suuri merkitys hänen käsitystensä muodostumiseen Jumalasta, uskosta ja uskonnollisuudesta. Hyvin uskonnollinen ympäristö luo täysin erilaisen jumalakäsityksen kuin maallistuneempi ympäristö. Lisäksi älyllisesti suuntautunut hyvin pedagoginen ympäristö luo toisenlaisen jumalakuvan, kuin hyvin tunneperäinen ja intiimi kasvu-ympäristö. (Tamm 1988, 27.) Lapsen uskonnolliseen kehitykseen vaikuttaa paljon ulkopuolisia tekijöitä, jotka eivät ole lainkaan lapsen itsensä ohjattavissa. Esimerkkinä vahvoista ulkopuolisista tekijöistä ovat lapsen vanhemmat, sisarukset, koti, koulu sekä opettajat.

9 LUOKANOPETTAJA JA USKONNONOPETUS

9.1 Luokanopettajan vaikutusmahdollisuudet

Peruskoulun uskonnonopetuksella on suuret mahdollisuudet oppilaiden kasvatuksen ja uskonnollisen pohjan luomisessa. Opetuksella voidaan luoda oppilaille joko myönteisiä ajatuksia ja pohjaa uskon synnylle sekä kasvulle, tai vastavuoroisesti opetuksella voidaan oppilaissa synnyttää kielteisiä asenteita uskontoa kohtaan. (Tamminen 1987, 119.)

Opettajan asenteet säätelevät jopa havaittavasti opettajan työmotivaatiota. Asenteiden vaikutus voi näkyä opettajan työssä toiminnan laadussa, työmotivaatiossa sekä innokkuudessa opetettavaa asiaa kohtaan. Opetusasenteet, muiden asenteiden tavoin, muuttuvat yleensä opetuskokemusten lisääntymisen myötä. (Peltonen & Ruohotie 1992, 104.)

Opettajan asenteet ovat aina mukana kaikessa opetuksessa, erityisesti ne ovat havaittavissa uskonnonopetuksessa. Olennainen osa uskontoa ja etiikkaa on asenteiden oppiminen tai asenteita koskevat muutokset. Oppilaat oppivat asenteita aina, vaikka opetettaisiin pelkästään ns. faktatietoa. (Tamminen & Vesa 1982, 55.)

Avainasemassa koulussa kielteisten tai myönteisten asenteiden muokkaajina ja luojina ovat tietenkin opettajat. Jos verrataan uskontoa muihin oppiaineisiin, voidaan todeta, että uskonto on hyvin opettajaherkkä aine. Opettajan omat asenteet näkyvät ja kuuluvat opetuksessa ja ne tarttuvat helposti oppilaisiin. (Tamminen & Vesa 1982, 246.) Esimerkiksi oppilaiden kiinnostus varmasti herää opetettavaa asiaa kohtaan, jos opettaja on itse hyvin innostunut ja paneutunut asiaan. Vastavuoroisesti tuntien yksitoikkoisuus ja mielenkiinnottomuus synnyttää oppilaissa negatiivisia ajatuksia oppiainetta kohtaan. (Tamminen & Vesa 1982, 62–63.)

Opettajan tulisikin tiedostaa vaikutusmahdollisuutensa oppilaiden asenteiden muokkaamisessa, niin ettei hän käytä asemaansa väärin. Tapio Puolimatka (1997) pohtii kirjassaan, Opetusta vai indoktrinaatiota, mahdollista opettajan uskonnonopetuksen muuttumista indoktrinaatioksi.

” *Indoktrinaatio edellyttää, että joku, käytännössä siis opettaja, käyttää hyväksi etuoikeutettua asemaansa saadakseen oppilaansa omaksumaan uskomuksia, joita he eivät omaksuisi, jos heitä opetettaisiin rehellisemmin. Indoktrinaatio edellyttää auktoriteettisuhdetta, josta tyypillisimpiä esimerkkejä ovat opettajan ja oppilaan välinen suhde.*” (Puolimatka 1997, 17.)

Opettajan tulee antaa oppilaille mahdollisuus muodostaa asioista oma kantansa ja oppilaiden tulee saada kyseenalaistaa uskonnon asioita ja hakea itse tietoa. Uskonasioita opettaessa kuka voi sanoa mikä on totuus. (Puolimatka 1997, 171.)

Uskonnon opettaminen ei saa olla tuputtamista eikä pakottamista. Jos oppilaalle väkisin tuputtaa uskontoa ja uskovaisuutta, hänet saa helposti vieroksumaan ja jopa inhoamaan uskontoon liittyviä asioita. Uskontoa pakkosyöttämällä ei anneta lapselle tilaa muodostaa omaa uskoaan. (Kähkönen & Pyysiäinen 1986, 126.)

9.2 Luokanopettajien mielipiteitä uskonnon opettamisesta

Luokanopettajat pitävät uskonnonopettamista melko vaikeana. Esille tulleita suurimpia vaikeuksia opetuksessa ovat opettajien mielestä heikko aineenhallinta sekä henkilökohtainen asennoituminen uskonnonopetukseen. Aineen tuomat didaktiset kysymykset koetaan myös vaikeaksi. Luokanopettajat kokevat koulutuksessa aineen hallintaan saadun opetuksen riittämättömäksi. Vaikka luokanopettajat pitävätkin uskontoa melko vaikeana aineena opettaa, he kokevat sen kuitenkin tärkeäksi ja tarpeelliseksi oppiaineeksi. Uskonnonopetuksella koetaan olevan suuriakin kasvatuksellisia mahdollisuuksia. (Kallioniemi 1998, 152.)

Karttunen (1978) tutkimuksen mukaan uskonnon oppisisällöistä erityisen tärkeiksi opettajat kokivat eettisen aineksen, jossa käsitellään oppilaiden senhetkisessä elämäntilanteessa tärkeitä asioita. Opettajien mielestä tärkeämpää oli opettaa oppilaille asioita, jotka kiinnostavat heitä ja ovat heidän elämäntilanteeseensa keskeisesti liittyviä kuin oppilaille kaukaisia sekä etäisiä asioita. Uskonnon eettisen aineksen lisäksi opettajat pitivät tärkeänä kristillisen uskon sekä elämän ymmärtämisen kannalta tärkeitä oppisisältöjä. (Karttunen 1978, 128.)

Tirri ja Kesola (1998, 18) toteavat, että tutkimusten mukaan luokanopettajien mielestä uskontoa opettavan tulisi olla erilainen kuin muiden aineiden opettajan. Uskontoa opettavan pitäisi heidän mielestään olla uskovainen tai ainakin hänen pitäisi olla jotenkin kiinnostunut uskonnon maailmasta. Opettajan oma kiinnostus on tietysti paras lähtökohta kaikkien aineiden opetuksessa. Luokanopettaja kuitenkin opettaa niin paljon eri aineita, ettei ole mitenkään realistista olettaa, että hän olisi tai hänen tulisi olla kiinnostunut kaikista opettamistaan aineista. Tirrin ja Kesolan (1998, 18) mukaan ainoana edellytyksenä uskontoa opettavalta opettajalta voidaan vaatia, että opettaja haluaa opettaa sitä. Tutkimuksessa pyrin saamaan selvyyttä siihen, onko luokanopettajilla halua opettaa uskontoa.

10 USKONNONOPETUKSEN MALLEJA ERI MAISSA

10.1 Uskonnonopetus Euroopassa

Euroopan maissa on havaittavissa hyvinkin erilaisia uskonnonopetuksen malleja. Eurooppalaiseen uskonnonopetukseen vaikuttavat jokaisessa maassa monet eri tekijät. Suurimpia vaikuttajia maan uskonnonopetuksessa ja sen luonteessa ovat alueen uskonnollinen luonne, uskonnon rooli ja merkitys maan yhteiskunnassa, kasvatusjärjestelmän rakenne, maan historia ja politiikka. (Schreiner 2005, 76.)

Arto Kallioniemen mukaan eurooppalaisen yhteiskuntien uskonnonopetukselle asettamista tavoitteista voidaan löytää yhteyksiä. Useiden, ei kuitenkaan kaikkien, Euroopan maiden uskonnonopetuksen tavoitteena on rohkaista oppilaita olemaan herkkiä uskonnolle ja elämän ulottuvuudelle, tuottaa tietämystä uskonnon erilaisille olemusmuodoille ja eettiselle ymmärrykselle sekä antaa tietoa ja ymmärrystä erilaisista uskonnoista, uskomuksista ja uskonnollisista kokemuksista. (Kallioniemi 2005b.)

Euroopan valtioiden uskonnonopetuksesta voidaan erottaa jopa viisi erilaista uskonnonopetuksen mallia:

1. Ranskassa koulujen opetussuunnitelmasta puuttuu vallan uskonnonopetus, eli uskonnonopetusta ei anneta lainkaan yleissivistävissä valtion kouluissa.
2. Uskonnonopetus kuuluu osana koulun opetussuunnitelmaa ja uskonnonopetukseen osallistuvat kaikki oppilaat. Esimerkkivaltioina Italia, Espanja ja Malta.
3. Uskonnonopetus kuuluu osana koulun opetussuunnitelmaa, mutta uskonnonopetusta annetaan yleisenä oppiaineena kaikille oppilaille. Tämän mallin mukaan osa uskonnonopetuksesta on yhteistä kaikille oppilaille, oppilaan uskonnollisesta yhdyskunnasta riippumatta ja osa uskonnonopetuksesta on oman uskonnon opetusta. Uskonnonopetuksen koulussa järjestää koulun oma henkilökunta. Esimerkkivaltioita ovat Ruotsi, Islanti, Norja ja Tanska.
4. Rinnakkaisessa uskonnonopetuksen mallissa valtion yleissivistävissä kouluissa ei opeteta uskontoa, mutta suuri osa kouluista on yksityisiä tai uskonnolliselle pohjalle rakentuvia kouluja, joissa yleensä on uskonnonopetusta.

5. Suomen koulujen uskonnonopetuksen malli on ns. sekulaarisjärjestelmä, jossa uskonnolliset ryhmät ovat tarpeen mukaan mukana uskonnonopetuksen toteutuksessa. Uskonto on oppiaineena pakollinen, mutta oppilaalla on oikeus saada oman uskontonsa opetusta. Suomen lisäksi tätä mallia käytetään Saksassa, Itävallassa, Romaniassa, Puolassa ja Unkarissa. (Kallioniemi 2005b.)

10.2 Uskonnonopetus Yhdysvalloissa

Yhdysvallat on hyvä esimerkki maasta, jossa elää lukuisia eri uskonnollisia yhdyskuntia. Tämä tuo suuria vaikeuksia koulujen uskonnonopetukseen. Jokaisella luokalla nimittäin saattaa oppilaissa olla jopa kymmenen eri uskontokunnan jäsentä. Yhdysvalloissa pidetään erityisen tärkeänä kansalaisten uskonnonvapauden kunnioittamista. Tästä johtuen valtion yleisissä kouluissa uskonnon opettaminen on täysin kiellettyä. Yhdysvalloissa kuitenkin kirkot ylläpitävät useita yksityisiä kouluja, ja näissä kouluissa uskonnon opettaminen on sallittua. (Tamminen & Vesa 1982, 37.)

10.3 Uskonnonopetus Pohjoismaissa

Uskonnonopetuksen historiallinen kehitys on kaikissa pohjoismaissa ollut hyvinkin samanlainen. Luterilaisella kirkolla on ollut suuri merkitys koulujärjestelmän syntyyn ja opetuksen järjestämisessä vielä 1800-luvulla. Kuitenkin, kuten jo edellä mainittiin, Suomea lukuun ottamatta muissa Pohjoismaissa uskonnonopetus koulussa on ollut jo pidemmän aikaa tunnustuksetonta. Oppiaineen nimikään ei tämän muutoksen myötä ole kaikissa Pohjoismaissa enää uskonto vaan nimi on muutettu oppiaineen sisällön mukaan esim. uskontotiedoksi tai uskonto-opiksi. (Hallituksen esitys 2002.)

Ruotsi siirtyi Pohjoismaista ensimmäisenä jo vuonna 1962 tunnustuksettomaan uskonnonopetukseen. Tällöin oppiaine sai nimen kristinuskontieto. Nykyään Ruotsin peruskouluissa opetetaan oppiainetta nimeltään uskonto-oppi. Tämä oppiaine opetetaan kaikille oppilaille yhdessä uskonnollisista yhdyskunnista riippumatta. (Hallituksen esitys 2002.)

Tanskassa uskonnonopetus määrättiin vuonna 1975 tunnustuksettomaksi. Oppiaineen nimeksi tuli uskontotieto. Uskontotieto on kaikille oppilaille yhteinen oppiaine, jossa käsitellään kristinuskoa, muita uskontoja, filosofiaa ja etiikkaa. Siitä voi kuitenkin saada vapautuksen oppilaan vanhempien niin pyytäessä. (Hallituksen esitys 2002.)

Norjassa uskonnonopetuksesta poistui tunnustuksellinen aines vuonna 1997. Tällöin muodostettiin kaikille oppilaille yhteiseksi tarkoitettu oppiaine nimeltään kristinusko sekä uskonto- ja elämäkatsomustieto. Norjassa koettiin, että kaiken koulussa annetun opetuksen tulee tapahtua koulun lähtökohdista käsin, ei suinkaan kirkon tai muiden uskonnollisten yhdyskuntien tahdon mukaan. Oppiaine on Norjan opetussuunnitelman mukaan pakollinen kaikille, mutta oppilas voi saada vapautuksen oppiaineen tietyiltä osilta, jos niihin sisältyy esimerkiksi osallistumista jumalanpalveluksiin tai vastaavaan uskonnolliseen toimintaan. (Hallituksen esitys 2002.)

11 USKONNONOPETUKSEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

Uskonnonopetuksen asema oppiaineena ja sen sisällöt ovat kautta aikojen aiheuttaneet suurta keskustelua. Vuosien varrella uskonto oppiaineena onkin selvästi muuttunut. Suomalaisen yhteiskunnan muuttuminen monikulttuuriseen suuntaan ja tätä myötä uusien uskontojen ilmestyminen kouluihin ja työpaikkoihin on vaatinut pohdiskelua peruskoulun uskonnonopetuksen sisällöistä ja jopa sen vahvasta asemasta koulun oppiaineena. Niinpä on hyvin todennäköistä, että keskustelu koulun uskonnonopetuksesta jatkuu edelleen ja tämän myötä tullaan miettimään yhä useammin sen tulevaisuuden toteuttamistapaa ja sisältöä.

Nyysösen (1998) mukaan tulevaisuudessa erityisesti ala-asteen uskonnonopetuksen sisällöt tulevat muuttumaan yleisempään suuntaan. Jos tämä ei näy tulevaisuudessa opetussuunnitelman perusteissa, sisällöt muuttuvat yleisempään suuntaan kuitenkin opettajien vaikutuksesta käytännön työssä. Nyysösen mielestä näin voidaan selvästi jo havaita tapahtuneen. (Nyysösen 1998, 462.)

Nyysönen (1998) näkee tulevaisuuden uskonnonopetukselle neljä erilaista tulevaisuuden skenaariota.

1. Ensimmäisen skenaarion mukaan uskonnonopetuksessa tullaan luopumaan täysin omaan uskontoon pohjautuvasta opetuksesta. Tämän myötä siirryttäisiin kaikille oppilaille yhteiseen uskontotiedon opetukseen. Eli uskonnonopetus olisi tämän skenaarion sisällä tarkoitettu kaikille täysin riippumatta oppilaan uskonnollisesta ja katsomuksellisesta taustasta. Ensimmäisen skenaarion kuvaamaa mallia toteutetaan parhaillaan jo kaikissa muissa Pohjoismaissa. Nyysönen näkee pitkällä aikavälillä tämän skenaarion toteutumisen Suomessa hyvinkin todennäköisenä.
2. Toinen skenaario olisi nykyisen mallin jatkuminen uskonnonopetuksessa. Nyysönen näkee, että tämänkin skenaarion toteutuminen on mahdollinen, mutta ei välttämättä kovinkaan todennäköinen. Jos jatketaan vanhaan malliin, nykypäivän uskonnonopetuksessa ilmenneet ongelmat vain jatkuisivat. Monikulttuurinen yhteiskunta tulee todennäköisesti vaatimaan muutosta uskonnonopetukseen ennemmin tai myöhemmin.

3. Nyysösen esittämän kolmannen skenaarion mukaan uskonnonopetuksessa tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon mahdollisesti lisättäisiin. Tämä kuitenkin vaatisi sen, että uskonnonopetus siirtyisi vallan toteutettavaksi erilaisille uskonnollisille yhdyskunnille. Arveluttavaa tässä skenaariossa olisi kuitenkin se, että tämän mallin toteutuessa yhteiskunnalla ei olisi enää mahdollisuutta vaikuttaa oppiaineen sisältöihin ja opetustapaan.

4. Neljännessä skenaariossa yhdistyvät ensimmäisen ja toisen skenaarion peruslähtökohdat. Opetus koostuisi kahdesta eri osasta. Osa uskonnonopetuksesta toteutettaisiin kaikille oppilaille kuuluvana yhteisenä oppiaineena. Toinen osa sisältäisi omaan uskontoon ja katsomukseen sisältävät elementit ja opetettaisiin eriyttäen eri uskontokuntiin kuuluvat oppilaat. Tämä malli on ollut esillä eduskunnassa jo vuonna 2000, kun on suunniteltu esiopetuksen opetussuunnitelmaa.
(Nyysösen 1998, 463-464.)

12 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksessani keskeinen kysymys on, millaisia ovat työelämässä toimivien luokanopettajien sekä luokanopettajien lisäkoulutuksessa opiskelevien opiskelijoiden asenteet peruskoulun 1.-6. luokkien uskonnonopetusta kohtaan. Tätä asennetta tutkiessani pyrin saamaan pohjatietoa opettajien omasta lapsuuden kouluajan uskonnonopetuksesta ja heidän omista mahdollisista uskonnollisista taustoistaan. Asteet ovat yhteydessä ihmisen arvomaailmaan ja arvopohjaa luodaan lapsuudesta lähtien.

Tutkimuksessa pyrin löytämään vastauksia myös kysymyksiin, pitävätkö opettajat uskonnon opettamisesta sekä millaiseksi he kokevat uskonnon opettamisen.

Kolmas keskeinen tutkimuskysymykseni koskee opettajien mahdollisia toivomuksia uskonnonopetuksen muuttamisen ja kehittämisen suhteen. Lisäksi tutkimuksessani tarkastellaan opettajien näkemyksiä uskonnonopetuksen tulevaisuudesta.

Tutkimuksessa selvitetään luokanopettajien ja opiskelijoiden mielipiteitä siitä, miksi koulussa ylipäättään opetetaan uskontoa. Mikä on heidän mielestään uskonnonopetuksen keskeinen tarkoitus ja sisältö.

Tutkimuksessani vertailen lisäksi kahden eri ryhmän, luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien, asenteita uskonnonopetusta kohtaan.

13 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

13.1 Aineiston kerääminen

Tutkimuksen aineistonkeruu tehtiin kyselylomakkeella (Liite 1), joka koostui strukturoiduista kysymyksistä sekä vastauksia selventävistä avoimista kysymyksistä. Laatimassani lomakkeessa on 13 kysymystä, joista 4 kysymyksessä on käytetty semanttista erottelua, jossa vastaajien pyydetään arvioimaan jotakin asiaa adjektiiviparien avulla ja ilmaisemaan, miten hyvin kukin adjektiivi kuvaa tätä asiaa. Viisi kysymystä on avoimia. Kyselylomakkeen 4 ensimmäisessä kysymyksessä kysytään vastaajien taustatietoja (mm. ikä, sukupuoli, työvuodet luokanopettajana).

Tutkimusaiheena opettajan asenne opetettavaa ainetta kohtaan saattaa olla monelle opettajalle vaikea ja arka. Tutkimus koskee uskontoa, joka koetaan jokaisen ihmisen hyvinkin henkilökohtaiseksi asiaksi. Kyselylomake koetaan usein jopa parhaaksi aineiston keräyksen menetelmäksi tällaisissa tutkimusaiheissa, koska tällöin tutkittava voi jäädä anonyymiksi ja tarkoituksellisesti etäiseksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 194 -195.)

Keräsin aineiston luokanopettajien lisäkoulutuksessa olevilta opiskelijoilta joulukuussa 2006. Luokanopettajaksi opiskelevista tutkimukseen osallistuivat kesällä 2005 Tampereen yliopistossa lisäkoulutuksen aloittaneet opiskelijat. Luokanopettajiksi Tampereen yliopiston lisäkoulutuksessa opiskelevilla on kaikilla, muista luokanopettajaopiskelijoista mahdollisesti poiketen, jonkinasteinen käsitys uskonnonopetuksesta, sillä koulutukseen pääsemisen eräänä edellytyksenä on useamman vuoden työkokemus koulumaailmasta. Luokanopettajilta aineisto kerättiin tammi-helmikuussa vuonna 2007. Tutkimukseen osallistuneet luokanopettajat koostuivat Kankaanpään kaupungin eri kouluissa 1.-6. luokilla työskentelevistä opettajista.

Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 34 kappaletta, joista 14 lomaketta luokanopettajien lisäkoulutuksessa opiskeleville ja 20 lomaketta Kankaanpään kouluissa työskenteleville luokanopettajille. Vastausaikaa kyselyihin annoin viikon, jotta tutkittavat ehtisivät paneutumaan kyselylomakkeen kysymyksiin. Pidemmän vastausajan myötä osa tutkittavista saattaisi unohtaa kyselyn, joten viikko tuntui sopivalta ajalta. Luokanopettajat palauttivat viikon aikana 20 lomakkeesta vain 12, joten jatkoin viikolla heidän palautusaikaansa. Ilmoitin kaupungin sisäisen

sähköpostin kautta kaikille lomakkeen saaneille palautusajan pidentymisestä. Tämän myötä sain tutkimukseen mukaan kaksi tutkittavaa sekä kyselylomaketta lisää.

Kyselylomakkeita palautettiin takaisin kaiken kaikkiaan todella hyvin. Opiskelen itse juuri Tampereen yliopistolla luokanopettajien lisäkoulutuksessa, joten tunnen kaikki tutkimukseen osallistuneet opiskelijat. Työskentelen tällä hetkellä neljättä vuotta Kankaanpään kaupungin koulussa, joten tunnen ja tiedän myös kaikki kyselylomakkeen saaneet luokanopettajat. Uskon tämän vaikuttaneen kyselylomakkeiden hyvään palautusprosenttiin. Kaikki lomakkeen saaneet luokanopettajaksi opiskelevat palauttivat kyselylomakkeen. Kankaanpään kaupungin 20:stä lomakkeen saaneesta luokanopettajista kyselyn palautti 14 opettajaa. Kyselylomakkeiden palautusprosentti oli näin ollen 82 %, ja tutkimukseen osallistui 28 henkilöä.

Kyselylomakkeista 6 kappaletta eli 18 % jäi palautumatta. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että kaikki lomakkeen palauttamatta jättäneet olivat naisopettajia. Koen, että suuri osa näistä, jotka eivät tutkimukseen osallistuneet kokivat kyselyn vaikeaksi ja liian henkilökohtaiseksi. Jakaessani nimittäin lomakkeet koululla kävimme jo tässä vaiheessa muutaman opettajan kanssa keskustelua siitä, kuinka he kokivat lomakkeen avoimet kysymykset liian vaikeaksi vastata. He sanoivat, etteivät olleet näitä asioita miettineet ja kokivat niiden miettimisen nyt liian vaikeaksi, raskaaksi ja itselleen kovin epämukavaksi. Vastaamatta jättäneillä ei ehkä ollut tarpeeksi mielenkiintoa koulun uskonnonopetusta kohtaan, jotta olisivat olleet motivoituneita vastaamaan kyselyyn. Tutkimuksen tuloksia mietittäessä onkin vaikea arvioida, kertooko kyselyyn osallistumattomuus välinpitämättömyydestä tai kenties tyytyväisyydestä tai tyytymättömyydestä uskonnonopetukseen. Vastaamatta jättäneiden osuus on kuitenkin sen verran pieni, että saamani aineisto on varsin kattava tällaisenaankin.

13.2 Aineiston analysointi

Tutkimuksessa on yhdistetty laadullinen ja määrällinen tutkimusote. Alasuutarin (1999, 32) mukaan kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysia voidaan käyttää toisiaan täydentävinä lähestymistapoina. Tällaista analyysien yhdistämistä voidaan pitää jatkumona. Mitä useampaa tutkimusmenetelmää käytetään, sitä kattavampi käsitys saadaan tarkasteltavasta ilmiöstä. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista analyysia ei tule nähdä keskenään kilpailevina suuntauksina, toisensa pois sulkevinä analyysimalleina tai vastakohtina toisilleen.

Metsämuurosen (2000, 65) mukaan yhdistettäessä sekä laadullinen että määrällinen tutkimusote on kuitenkin järkevää valita tutkimuksen pääasialliseksi tutkimusotteeksi jompikumpi. Kvantitatiivisen tutkimusotteen ollessa peruslähestymistapana, voidaan analyysia täydentää, selventää ja vahvistaa laadullisella analyysilla. Tutkimuksessani pääasiallinen tutkimusote on kvantitatiivinen. Muutamassa kysymyksessä haen kuitenkin avoimin kysymyksiin ja kvalitatiivisen analyysin avulla lisäselvitystä ja vahvistusta henkilöiden vastauksiin. Kyselylomakkeessa on myös kaksi kysymystä, joissa en ole halunnut millään tavalla johdatella tai antaa tutkittaville valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan halusin nähdä mitä ajatuksia uskonnonopetuksesta heille päälimmäisenä tulee mieleen. Näiden kysymysten analyysissa käytän kvalitatiivista analyysia ja fenomenografista lähestymistapaa.

Kyselylomakkeessa olevan 6. kysymyksen, ”Kerro omin sanoin millainen on lapsuuden kodista saamasi uskonnollinen tausta ja kasvatus” analysoin laadullisin menetelmin kategorisoimalla vastaukset kolmeen eri luokkaan. Kategorisoinnin tein niin, että myös tämän avoimen kysymyksen tulokset voitiin yhdistää tilastoanalyysiin.

Kvantitatiivisen aineiston analysoinnissa käytin apuna SPSS for Windows-ohjelmaa. Ohjelma on valikko-ohjattu tilastollinen ohjelmisto, jolla on mahdollista suorittaa tutkimusaineiston tallennus ja muokkaus. SPSS- ohjelmisto sisältää useita analysointimenetelmiä, joista tutkimuksessa käytin t-testiä sekä varianssianalyysiä.

Tutkimusaineiston analysoinnin aloitin luokittelemalla kyselylomakkeen 6. kysymyksen vastaukset kolmeen eri luokkaan. Luokittelun jälkeen pystyin käyttämään tämänkin kysymyksen vastauksia tilastoanalyysissa. Tämän jälkeen syötin 28 kyselylomakkeen määrällisen tutkimusosion kysymysten vastaukset koneelle SPSS- ohjelmistoon.

13.2.1 Fenomenologinen tutkimus

Tutkimuksen aineiston hankinnassa, analyysissä ja tulkinassa on sovellettu myös laadulliseen tutkimukseen jo perinteisestikin liitettävää fenomenografista lähestymistapaa. Fenomenografinen tapa on tutkimuksellinen lähestymistapa, jonka tavoite on kuvata yksilöiden käsityksiä ympäröivästä maailmasta. Sana fenomenografinen onkin nimenomaan johdettu sanoista ilmiö ja kuvata. Samaa ilmiötä koskevat käsitykset saattavat vaihdella henkilöstä toiseen suurellakin tavalla. Näiden käsitysten erilaisuus riippuu usein erityisesti ihmisten kokemustaustasta (Ahonen 1994, 114). Ihmisen käsitys ympäröivästä maailmasta muokkaa hänen asenteitaan ja arvojaan. Käsitys on ilmiö joka saattaa muuttua ajan myötä. Käsitys ei kuitenkaan tarkoita samaa kuin mielipide, vaan se on huomattavasti lujemmin kiinni ihmisen ajattelussa. Käsitys on tietyin perustein ihmisen rakentama kuva jostain asiasta (Ahonen 1994, 117). Tutkimuksen tarkoituksena ei ole löytää absoluuttista totuutta vaan selittää ja kuvata tutkittavien asenteita.

13.3 Tutkimuksen luotettavuuden arviointia

Analysoidessani opettajien vastauksia olen pyrkinyt toimimaan objektiivisesti. Huomioitavaa on kuitenkin, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tai tutkimuksessa olevaa kvalitatiivista osaa analysoidessa tutkijan omat arvot voivat vaikuttaa lopputulokseen usein tiedostamattomasti. Tutkija ei voi sanoutua irti arvolähtökohdista, sillä arvot muokkaavat sitä, mitä ja miten pyrimme ymmärtämään tutkittavia ilmiöitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997a, 152.) Analyysivaiheessa olisi varmasti ollut hyödyllistä olla kaksi tutkijaa, jolloin olisi pystynyt vertailemaan ja keskustelemaan mahdollisesti erilaisista analyysimahdollisuuksista ja mielipiteistä. Tehdessäni nyt yksin tämän tutkimuksen, olen pyrkinyt mahdollisimman objektiiviseen analyysiin, jonka lähtökohdat kvalitatiivisen tutkimusosan kohdalta kuitenkin perustuvat vain minun päätelmiini ja johtopäätöksiini.

Tutkimusaineiston luotettavuutta arvioitaessa on huomioon otettava myös aineiston relevanssi. Aineiston relevanssilla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen aineiston tulee liittyä tutkimuksen tehtävänasettelun taustalla oleviin teoreettisiin käsitteisiin. Kategorioidessaan vastauksia tutkijan tulee osoittaa lukijalla kategorioinnin aitous ja relevanssi. (Ahonen 1994, 155.)

Vastauksia kategorioidessani olen käyttänyt suoria lainauksia tutkimukseen osallistuneiden vastauksista. Näiden suorien lainausten avulla, lukija pystyy arvioimaan, onko vastauksissa ollut teoreettisen relevanssin kannalta riittäviä ja perusteltuja aineksia muodostettuihin kategorioihin.

Tutkimuksen ollessa osaksi fenomenografinen ei ole pyritty saavuttamaan tuloksia, jotka olisivat laajasti yleistettävissä. Ahosen (1994) mukaan fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena ei yleensä ole yleistettävyys. (Ahonen 1994,152.) Tutkimuksessa tutkittiin vain 28 luokanopettajan ja luokanopettajaksi opiskelevan asennetta peruskoulun 1.-6.luokkien uskonnonopetukseen. Koska tutkimusjoukko on näin pieni, tutkimuksen tuloksesta ei voida eikä tule vetää suuria yleistyksiä.

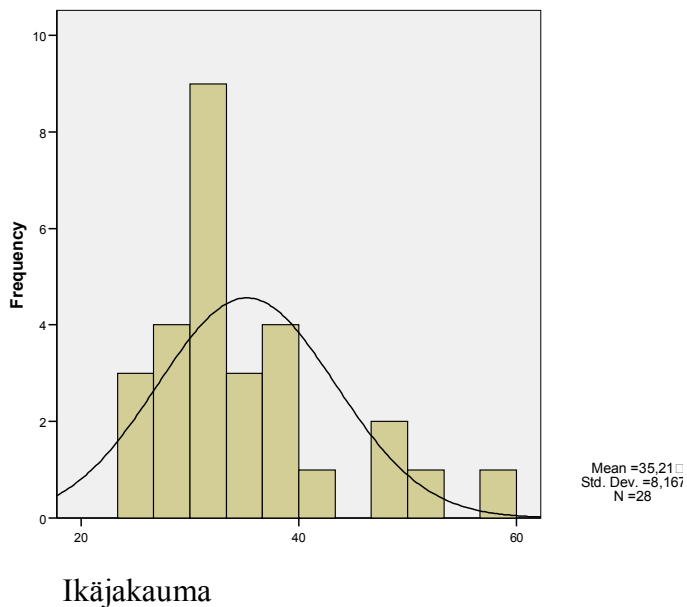
Jaoin kyselylomakkeet luokanopettajaksi opiskeleville heidän ollessaan Tampereen yliopistolla opintojaan suorittamassa. He olivat kaikki samassa luentotilassa ja kerroin heille lyhyesti gradustani. Annoin heille samalla mahdollisuuden esittää halutessaan kysymyslomakkeen kysymyksiä selventäviä ja aihetta koskevia kysymyksiä. Kysymyksiä tuli vain muutama, mutta ne olivat hyviä ja selventäviä. Kysymykset koskivat lähinnä oman lapsuuden aikaisia kokemuksia uskonnonopetuksesta oppilaana. Esitettiin esim. kysymys, mitä tehdä jos ei muista mitään omasta kouluajan uskonnonopetuksesta. Pyysin heitä kertomaan tämän vastatessaan kyselylomakkeen kysymykseen 7B, jossa kysyttiin mitä on jäänyt päällimmäisenä mieleesi omasta kouluajastasi (1.-6.lk) uskonnonopetuksesta. Näiden tutkittavien esittämien kysymysten avulla pystyi paremmin toteamaan, ovatko tutkimukseen osallistuneet ymmärtäneet mitä kysymyksillä hain, eli mitä tutkin. Ahonen (1994, 153) toteaaakin, että aineiston aitous edellyttää, että aineiston tulee koskea sekä tutkijan että tutkittavan kannalta samaa asiaa. Luokanopettajille jaoin kyselylomakkeen opettajankokouksen yhteydessä, jossa toivoin heidän lukevan kyselylomakkeen läpi ja esittävän mahdollisia kysymyksiä sitä koskien. Yhtään kysymystä ei kuitenkaan esitetty.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on vaikea pystyä tarkistamaan tutkimusta toistamalla. Tämä johtuu siitä, että tutkija itse on aina yksi oleellinen osa tutkimusprosessia. Toisella tutkijalla on aina oma tulkintatapansa. Lisäksi tutkittavien ja tutkijan välinen luottamus ja vuorovaikutus ovat varmasti erilaisia tutkijan vaihtuessa. (Ahonen 1994, 130.)

14 TUTKIMUKSEN TULOKSIA

Tutkimukseen osallistuvasta 28 henkilöstä 25 % (= 7 tutkittavaa) oli miehiä ja 75 % (= 21 tutkittavaa) naisia. Tämä on mielestäni melko tyypillinen sukupuolijakauma opettajan ammatissa työskentelevien kesken. Luokanopettajan työ on muuttumassa hyvin naisvaltaiseksi alaksi.

Tutkimukseen osallistuvien keski-ikäsi muodostui 35 vuotta. Nuorimmalla vastaajalla oli ikää 26 vuotta ja vanhimmalla 59 vuotta. Puolet vastaajista sijoittui ikäryhmään 30–35 vuotta.

Taulukko 1. Luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien ikä- ja sukupuolijakauma

	keskiarvo	lukumäärä	nuorin	vanhin	% vastaajista
nainen	36,10	21	26	59	75,0
mies	32,57	7	30	37	25,0
yhteensä	35,21	28	26	59	100,0

14.1 Luokanopettajat ja kirkko

Vuonna 2003 tulleen uusitun uskonnonvapauslain myötä tuli muutos uskonnonopettajaan kohdistuviin vaatimuksiin. Evankelisluterilaista ja ortodoksista uskonnonopetusta antavalta opettajalta ei enää vaadita asianomaisen kirkon jäsenyyttä. Lain mukaan uskonnonopettajan kelpoisuusvaatimuksena on nykypäivänä vain opettajan suorittamat opinnot opetettavasta uskonnosta. (Opetushallitus, 2003.) Tutkimukseen osallistuvista vain yksi henkilö ei kuulu kirkkoon. Uuden lain myötä hänellä on kuitenkin mahdollisuus opettaa koulussa uskontoa ja kyselylomakkeessa hän ilmoittaa opettavansa sitä 2 viikkotuntia.

14.2 Uskonnon merkitys henkilökohtaisesti

Taulukko 2. Uskonnon merkitys henkilökohtaisesti vastaajille

uskonto merkitsee henkilökohtaisesti	vastausten määrä	osuus (%) kokonaismäärästä
1 = hyvin vähän	2	7,1
2 = vähän	3	10,7
3 = jonkin verran	12	42,9
4 = paljon	8	28,6
5 = Hyvin paljon	3	10,7
Yhteensä	28	100,0

Kyselylomakkeen viidennessä kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan kuinka paljon uskonto hänelle henkilökohtaisesti merkitsee. Vastaaminen tapahtui ympyröimällä numero, joka parhaiten vastasi hänen mielipidettään. Suurimman joukon muodostivat vastaajat, joille uskonto merkitsee jonkin verran (= 42,9 %). Uskonto merkitsee minulle paljon tai hyvin paljon vastattiin yhdessätoista kyselylomakkeessa (= 39,3 %). Luokanopettajille ja luokanopettajiksi opiskeleville siis uskonto henkilökohtaisesti merkitsee ainakin jonkin verran tai jopa paljon. Sillä ainoastaan 17,8 prosenttia vastanneista kertoo uskonnon merkitsevän hänelle vain vähän tai hyvin vähän.

14.3 Luokanopettajien ja opettajiksi opiskelevien lapsuuden kodistaan saama uskonnollinen tausta ja kasvatus

Tutkimuksessa pyritään selvittämään luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien asenteita peruskoulun uskonnonopetusta kohtaan. Asenteiden kohteet ovat sosiaalisen maailmamme sosiaalisesti konstruoituja ilmiöitä, joten asenteet luonnollisesti opitaan lapsuudesta lähtien (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998).

Kyselylomakkeen kuudennessa kohdassa oli kysymys, kerro omin sanoin millainen on lapsuuden kodista saamasi uskonnollinen tausta ja kasvatus. Kysymys oli siis avoin, johon halusin tutkittavien vastaavan omin sanoin, millaiseksi he ovat kokeneet oman lapsuutensa kasvatuksen ja uskonnon vaikutuksen siihen. Kaikki ihmiset kokevat uskonnon ja uskonnollisuuden eri tavalla. Tämän kysymyksen avulla halusin nähdä, mitkä olivat tutkittavien omasta mielestä keskeisimmät asiat omassa uskonnollisessa taustassaan ja mahdollisessa uskonnollisessa kotikasvatuksessaan.

Luokittelin vastaukset kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluivat henkilöt, jotka kokivat uskonnollisen kasvatuksen olleen suurestikin läsnä lapsuuden kodissaan. Vastauksista pystyi selvästi erottamaan heidät, joiden lapsuuden elämässä uskonnolla oli melko suuri vaikutus ja keskeinen osa jokapäiväisessä elämässä. Käytän tutkimuksessa tästä ryhmästä nimitystä vahvan uskonnollisen taustan omaavat.

Uskonto on ollut osa arjen elämää -> on käyty jumalanpalveluksessa, kesäisin herättäjäjuhilla, seuroissa ym. Isoisä oli kirkkoherra. (opiskelija 1)

Kotini on hyvin uskonnollinen. Isäni on pappi ja perheeni on ollut lähetystyössä, kun olin lapsi. Koska asuimme Lähi-idässä, uskonto oli koko ajan läsnä ja siitä keskusteltiin jatkuvasti. (opiskelija 11)

Iltarukous, ruokarukous, jumalanpalvelus kuunneltiin radiosta, pyhäkoulussa. (opettaja 28)

Toiseen ryhmään luokittelin vastaukset, joissa vastaajat kokivat uskonnollisen kasvatuksen olevan taustalla, mutta se ei kuitenkaan näkynyt vahvasti arjessa eikä vaikuttanut heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Vastauksissa he kuitenkin toivat esille joitakin uskonnolliseen kasvatukseen liittyviä tapoja esim. iltarukous, jouluna kirkossa käyminen ym. Tutkimuksessani nimesin tämän ryhmän uskonnollisen taustan tapakristityksi.

Peruskristitty kasvatus, tapakristitty. On opetettu luterilaisen uskon perusajatukset ja ns. riitit. (opiskelija 3)

Minut on kasvatettu kristillisten arvojen mukaan. Asioista on kerrottu, mutta mitään ihmeellistä ei ole tuputettu. Olen käynyt seurakunnan kerhossa ja enimmäkseen ”raamatulliset” asiat olen kai kuullut siellä. (opiskelija 12)

Arkisin luettiin iltarukoukset ja jouluna haluttiin muistaa miksi joulua vietetään. Ei erityisesti korostettu, mutta ”usko hyvänä peruspilarina” elämän eri tilanteissa. (opettaja 22)

Uskonnollinen kasvatus lapsuudessani on perustunut pääasiallisesti vain kristillisiin juhlapyyhiin kuten jouluun ja pääsiäiseen. Muuten uskonto tai uskonnollisuus ei niin konkreettisesti välttämättä näkynytkään. Arvomaailmani pohjautuu kuitenkin myös lapsuuteni ja kodin arvomaailmaan, jossa taustana on uskonnollisetkin näkemykset. (opiskelija 5)

Kolmanteen ryhmään luokittelin vastaukset, joissa vastaajat korostivat vastauksissaan, etteivät he kokeneet saaneensa niinkään uskonnollista kasvatusta. Uskonnon ei vastausten perustella koettu olevan lapsuuden kasvatuksen perustalla ja ns. uskonnollisia tapoja kodissa oli ollut hyvin vähän tai ei lainkaan. Ryhmästä käytän tutkimuksessa nimitystä, ei uskonnollista taustaa.

Taustassani tai kodissani ei juurikaan ole ollut mitään uskonnollista. Läheisten haudalla tosin on kyllä käyty. (opiskelija 4)

Ei varsinaista uskonnollista taustaa. Uskontoon on kotona suhtauduttu sekä avoimesti että kriittisesti. Kasvatuksen taustalla arvot, jotka ovat osittain lähellä kristillisiä arvoja. (opettaja 15)

Ei oikeastaan ollut uskonnollista kasvatusta. Uskontoon kodissani suhtauduttiin hyvin neutraalisti -> on voinut tehdä omia valintoja. (opettaja 23)

Kolmeen ryhmään tekemäni luokittelu toi esille mielenkiintoisen tuloksen. Vastanneista vain kuusi koki uskonnon ja uskonnollisen kasvatuksen olleen vahvasti läsnä lapsuuden kodissaan. Näin ollen 21,4 % omasivat vahvat uskonnolliset taustat.

Tapakristittyjen ryhmän kooksi muodostui 35,7 prosenttia vastanneista. Omien ennakkokäsitysteni mukaan odotin näiden ns. tapakristittyjen ryhmän olevan huomattavasti suurempi. Kuvittelin, että ihmiset eivät helposti luokittele itseään ääripäissä oleviin luokkiin, eli tässä tapauksessa vahvasti uskonnollisen taustan omaaviin tai ei lainkaan uskonnollista taustaa omaaviin. Arvelin tapakristittyjen ryhmän olevan ”helppo” vaihtoehto vastata. Toisin kuitenkin kävi. Ei uskonnollista taustaa omaavat vastaajat muodostivat tutkimuksessa selvästi suurimman ryhmän. Heidän joukkoonsa kuului jopa 42,9 prosenttia vastaajista.

Taulukko 3. Lapsuuden kodista saama uskonnollinen tausta ja kasvatust

lapsuuden kodin uskonnollinen tausta	lukumäärä	osuus vastanneista (%)
1 = vahva uskonnollinen tausta	6	21,4
2 = tapakristitty tausta	10	35,7
3 = ei uskonnollista taustaa	12	42,9
yhteensä	28	100,0

14.4 Oman kouluajan uskonnonopetus

Kyselylomakkeen 7 B kysymyksessä kysyttiin mikä on vastaajilla päälimmäisenä jäänyt mieleen oman kouluajansa (1.-6. luokan) uskonnonopetuksesta. Tällä kysymyksellä haettiin melko lyhyitä vastauksia. Tarkoituksena oli kartoittaa nimenomaan parhaiten mieleen jääneet asiat, eli päälimmäisenä edelleen mielessä olevat asiat omasta kokemuksestaan uskonnonopetuksesta oppilaana. Vastaajien keski-ikä ollessa 35 vuotta, oli täysin odotettavissa, etteivät kaikki pystyneet muistamaan omia koulukokemuksiaan uskonnosta jopa kymmenien vuosien takaa. Jos uskonnonopetus on jostain syystä, negatiivisella tai positiivisella tavalla, tehnyt oppilaaseen syvän vaikutuksen, hän varmasti myös muistaa jotain aiheeseen liittyvää. Ennako-odotusteni mukaisesti viidessä kyselylomakkeessa oli vastauksena, en oikein muista mitään. Mielestäni kuitenkin näitä vastauksia oli yllättävän vähän. Tästä päätellen alaluokkien uskonnonopetuksesta muistettiin kuitenkin jotain, eli opetus oli jäänyt osalla positiivisesti ja osalla hyvinkin negatiivisesti mieleen. Oman kouluajan uskonnonopetus oli jättänyt selvästi muistikuvia ja näin ollen myös merkitystä vastaajien kokemuksiin uskonnosta.

Parhaiten vastaajien mieleen olivat jääneet Raamatun kertomukset, joiden kertomisen tukena käytettiin kauniita kuvatauluja. Jopa 9 vastaajalla oli päälimmäisenä mielessä nämä. Vastaajat kokivat Raamatunkertomukset hyvin positiivisesti.

Raamatunkertomukset ja niiden mukanaan tuoma mukava tunnelma. (opiskelija 3)

Uskontoon liittyvät kertomukset lämpiminä muistoina. (opiskelija 1)

Alaluokkien Raamatun tarinat, kristilliset lasten laulut, pahiset kuvataulut, jotka liittyivät tarinoihin. (opiskelija 13)

Jouluiset näytelmät vastaajat kokivat hyvinkin positiivisena. 5 vastaajaa kertoi näytelmien jääneen päälimmäisenä mieleen. 3 vastaajaa kertoi päälimmäisenä muistona uskonnonopetuksesta olleen mukavan opettajan. Sitä vastoin myös 4 vastaajalla oli hyvin negatiivisia muistoja uskonnonopettajastaan. Eli opettajan merkitys on ollut huomattava, sillä 28 vastaajan joukosta jopa seitsemällä on edelleen päälimmäisenä mielessään oman kouluajansa uskonnonopettaja.

Opettajalla on ollut suuri merkitys myös tunnelman luojana uskontotunneilla. Vastausten perusteella opettaja on pystynyt luomaan joko mukavan, lämpimän tai jäykän ja ikävän tunnelman oppitunneille. Tämä tunnelma muistetaan edelleen, kuten vastauksistakin näkyy.

Mukava oppiaine ja mukava opettaja. Opettajan oma suhtautuminen uskontoon vaikutti paljon opetukseen, esim. siihen miten pystyi innostamaan oppilaita.
(opettaja 15)

Uskonnonopettajani loi luokkaan aina mukavan ja rauhallisen tunnelman. Siellä oli mukava olla. (opettaja 19)

Oikeastaan en muista siitä juurikaan mitään muuta kuin, että opettajani oli todella kamala... (opiskelija 12)

Istuttiin kuin tappi pask... ja oltiin hiljaa ja viitattiin kauniisti. Vastaukset olivat yksikaksisanaisia. Asioista ei keskusteltu. (opiskelija 2)

Negatiivisia muistoja uskonnonopetukseen toivat opettajan lisäksi muun muassa koulun yhteiset aamunavaukset sekä kinkerit joita pelättiin.

Ainuttakaan asiaa tunneista en muista, mutta koulukinkerit ovat mieleen jääneet. Sai pelätä jos ei muistanutkaan vastauksia. (opiskelija 8)

En muista kovinkaan paljon, mutta muistan pitäneeni sitä silloin turhana, helppona ja suorastaan naurettavanakin. (opiskelija 11)

Kyselylomakkeen 7A kysymyksessä vastaajia pyydettiin arvioimaan annetulla asteikolla, millaisena he kokivat oman kouluaikinsa (1.-6.luokalla) uskonnonopetuksen oppilaana. Asteikossa vasemmalla puolella olivat positiiviset mielikuvat sekä muistot ja oikealla puolella olivat vastaavasti negatiivisemmän sävyiset vaihtoehdot samoista asioista. Asteikko lähti vasemmalta/positiivisesta mielikuvasta numerolla 1 kohti oikeaa reunaa/negatiivista muistikuvaa numeroon 5 asti. Eli mitä pienempi luku ja lähempänä yhtä, sitä positiivisempi on vastaajien

kokemus ollut omasta kouluaikeansa uskonnonopetuksesta. Kyselylomakkeen kysymys 7A sisälsi seuraavaa:

7. A. Millaisena koit oman kouluaikeasi (1.-6.lk) uskonnonopetuksen oppilaana?

Uskonto oli mielestäni oppiaineena

(A) mielluisaa	1	2	3	4	5	vastenmiellistä
(B) läheistä	1	2	3	4	5	kaukaista
(C) helppoa	1	2	3	4	5	vaikeaa
(D) hauskaa	1	2	3	4	5	ikävää
(E) miellenkiintoista	1	2	3	4	5	ei miellenkiintoista
(F) tärkeää	1	2	3	4	5	tarpeetonta
(G) selkeää	1	2	3	4	5	ristiriitaista
(H) elämänläheistä	1	2	3	4	5	elämälle vierasta
(I) rentoa	1	2	3	4	5	jäykkää/muodollista

Verrattaessa t-testin avulla kysymykseen 7 saatujen vastausten keskiarvoja arviointiasteikon keskimmäiseen lukuun, eli lukuun kolme, saadaan selville, onko vastaajilla positiivinen tai negatiivinen mielikuva omasta kouluaikeansa uskonnonopetuksesta. Testi osoittaa myös, poikkeavatko keskiarvot tilastollisesti merkitsevästi vertailuarvosta 3.

Taulukko 4. Vastaajien mielipiteet oman kouluajan uskonnonopetuksesta

Uskonto oli mielestäni oppiaineena...

	vastann eiden määrä	vastausten keskiarvot	t:n arvo keskiarvojen poikkeamalle arvosta 3 t =	keskiarvojen erojen merkittävyys p=
a. mielluisaa - vastenmiellistä	28	2,32	-4,161	,000
b. läheistä - kaukaista	28	2,79	-1,441	,161
c. helppoa - vaikeaa	28	1,93	-7,914	,000
d. hauskaa - ikävää	28	3,04	,225	,823
e. miellenkiintoista – ei miellenkiintoista	28	2,54	-2,458	,021
f. tärkeää - tarpeetonta	28	2,82	-,895	,379
g. selkeää - ristiriitaista	28	2,68	-2,353	,026
h. elämänläheistä - elämälle vierasta	28	2,79	-1,185	,246
i. rentoa – jäykkää/muodollista	28	3,50	3,334	,002

Luokanopettajien ja luokanopettajaksi opiskelevien mielikuva oman kouluajan uskonnonopetuksesta näyttäisi olevan vastausten keskiarvojen perusteella enemmänkin positiivinen kuin negatiivinen. Vastausten keskiarvot näyttävät lähes kaikki pyörivän hyvin lähellä lukua 3, joten suuria johtopäätöksiä negatiivisen tai positiivisen muistikuvan suuntaan ei kuitenkaan pysty tekemään. Muutamia mielenkiintoisia poikkeuksia kuitenkin löytyy. Erityisesti kysymyksen C-kohdan keskiarvo on 1,93 eli alle 2, joten vastaajat ovat selvästi pitäneet oppilaana ollessaan uskontoa melko helppona oppiaineena. Kysymyksen I-kohdassa vastausten keskiarvoksi muodostui 3,50, eli ainoa kysymyskohta, joka selvästi painottui ns. negatiivisen arvion puolelle. Tämän keskiarvon mukaan vastaajat ovat pitäneet uskonnonopetusta omana kouluaihanaan jonkin verran jäykkänä ja muodollisena.

Tilastollisesti erittäin merkitsevä ero keskiarvoissa on kysymyksen kohdissa a ($p = 0,000$) sekä c ($p = 0,000$). Metsämuurosen (2006) mukaan näiden kysymyskohtien tulkinnassa virheellisen johtopäätöksen riski on jopa pienempi kuin 0,1 %, eli tulosta voidaan pitää luotettavana (Metsämuuronen 2006, 424-425). Näiden kohtien mukaan vastaajat siis pitävät oman kouluaikinsa uskonnonopetusta mieluisana sekä helppona. Kysymyksen kohdissa e ($p = 0,021$), g ($p = 0,026$) ja i ($p = 0,002$) ero keskiarvoissa oli tilastollisesti merkitsevä. Nämä kohdat kertovat, että opettajat ja opiskelijat pitävät kouluaikinsa uskonnonopetusta mielenkiintoisena ja selkeänä. Kuitenkin heidän mielestään uskonnon opettaminen heidän ollessaan oppilaana on ollut jäykkää ja muodollista.

Opettajien ja opiskelijoiden positiivista tai negatiivista yleisasennetta uskonnonopetukseen voidaan tutkia vertaamalla t-testillä kysymyksen 7 kaikista yhdeksästä osiosta muodostetun summamuuttujan ($\alpha = 0,832$) saamia arvoja keskimääräiseen arvoon 27. Summamuuttujan keskiarvo on 24,39, joka poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi ($t = -2,708$, $p = 0,012$) arvosta 27. Vastaajien asennetta oman kouluajan uskonnonopetukseen voidaan siis pitää pääsääntöisesti positiivisena.

Tutkitaan seuraavaksi, onko opettajien ja opiskelijoiden vastauksissa ja asenteissa selviä eroja. Vastausten keskiarvoissa oli havaittavissa vain todella pieniä eroja vastaajaryhmien välillä. Opettajien mielipiteet ja asenteet oman kouluajan uskonnonopetusta kohtaan olivat hyvin samansuuntaiset. Suurin poikkeama vastauksissa oli kohdassa i, jossa opettajat kokivat oman kouluaikinsa uskonnonopetuksen selvästi jäykemmäksi ja muodollisemmaksi kuin opiskelijat. Opettajien keski-ikä on luonnollisesti huomattavasti korkeampi kuin opiskelijoiden. Useat opettajat ovat käyneet peruskoulua aivan eri vuosikymmenillä kuin opiskelijat. Aiemmin koko

koulujärjestelmä sekä opetus olivat varmasti jonkin verran jäykempää ja muodollisempaa. Uskoisin tämän olevan osaltaan luonnollinen selitys tähän vastausten erilaisuuteen.

Taulukko 5. Opettajien ja opiskelijoiden vastausten erot ja niiden merkitsevyys

Uskonto oli mielestäni oppiaineena...

	vastanneiden määrä	opiskelijoiden keskiarvot n=14	opettajien keskiarvot n= 14	keskiarvojen ero t=	keskiarvojen erojen merkitsevyys p=
mieluisaa - vastenmielistä	28	2,29	2,36	-,215	,831
läheistä - kaukaista	28	2,79	2,79	,000	1,000
helppoa - vaikeaa	28	2,00	1,86	,520	,607
hauskaa - ikävää	28	3,00	3,07	-,221	,826
mielenkiintoista – ei mielenkiintoista	28	2,43	2,64	-,560	,580
tärkeää - tarpeetonta	28	2,64	3,00	-,891	,381
selkeää - ristiriitaista	28	2,64	2,71	-,257	,799
elämänläheistä - elämälle vierasta	28	2,71	2,86	-,389	,701
rentoa – jäykkää/muodollista	28	3,21	3,79	-2,010	,055

Tarkasteltaessa vastaajien uskonnollisen taustan yhteyttä heidän asenteisiinsa oman kouluaikinsa uskonnonopetukseen, löytyy ainoana tilastollisesti merkitsevä, ($p= 0,011$) kysymyksen kohta, jossa vastakohtaisina adjektiiveina ovat ristiriitainen ja selkeä. Vahvan uskonnollisen taustan omaavat kokevat oman kouluaikinsa uskonnonopetuksen selkeämmäksi kuin tapakristityn taustan omaavat ($t= -0,876$, $p= 0,034$). Ei uskonnollista taustaa omaavat pitävät myös samaansa uskonnonopetusta selkeämpänä kuin tapakristittyihin lueteltavat ($t= -0,783$, $p= 0,020$).

Tarkasteltaessa puolestaan yksisuuntaisella varianssianalyysillä vastaajien nykyistä uskonnollisuutta ja sen yhteyttä vastauksiin löytyy useita tilastollisesti melkein merkitseviä eroja. Tilastollisesti melkein merkitsevät erot ryhmien välillä muodostuu adjektiivipareista läheistä - kaukaista ($t= 2,00$, $p= 0,030$), mielenkiintoista – ei mielenkiintoista ($t=2,667$, $p= 0,006$) sekä elämänläheistä – elämälle vierasta ($t= -2,500$, $p= 0,028$).

Vastaajat, joille uskonto merkitsee hyvin vähän, kokevat uskonnon oppiaineena kaukaisemmaksi kuin henkilöt joille uskonto merkitsee hyvin paljon. Tarkasteltaessa uskonnon mielenkiintoisuutta oppiaineena löytyy selvästi eroja ryhmien välillä. Heille, joille uskonto merkitsee nykypäivänä hyvin paljon, uskonto on oma kouluaikanaan ollut selvästi mielenkiintoisempaa kuin ryhmälle, joille uskonto merkitsee vähän. Lisäksi ryhmässä, jossa uskonto merkitsee hyvin paljon, uskonnonopetus on koettu elämänläheisemmäksi kuin ryhmässä, jossa uskonto merkitsee nykypäivänä hyvin vähän.

14.5 Uskonnon opettaminen 1.-6. luokille

Kyselylomakkeen 9. kysymys oli rakenteeltaan täysin samanlainen kuin kysymys 7A. Vastaaminen tapahtui siis ympyröimällä viisiasteiselta asteikolta lähinnä omaa mielipidettä kuvaava numero. Vasemmalla olivat jälleen ns. positiiviset asiat ja oikealla negatiivinen vastine. Mitä pienempi luku sitä positiivisempi mielikuva ja asenne opettajilla ja opiskelijoilla on. Vastaajien piti kysymyksessä 9 kertoa oma mielipiteensä siitä, millaista hänen mielestään on uskonnon opettaminen 1.-6. luokille. Valitut kuvailevat sanat olivat täysin samat kuin kysymyksessä 7A.

Verratessa t-testin avulla kysymykseen 9 saatujen vastausten keskiarvoja arviointiasteikon keskimääräiseen lukuun, eli lukuun kolme, saadaan selville, onko vastaajilla keskimäärin positiivinen vai negatiivinen asenne/mielipide uskonnon opettamisesta 1.-6. luokille.

Taulukko 6. Uskonnon opettaminen 1.-6. luokille

Uskonnon opettaminen 1.-6. luokille on mielestäni ...

	vastanneiden määrä	vastausten keskiarvot	keskiarvojen ero t=	keskiarvojen erojen merkitsevyys p=
a. mieluisaa - vastenmielistä	28	2,32	-3,800	,001
b. läheistä - kaukaista	28	2,71	-1,395	,174
c. helppoa - vaikeaa	28	3,25	1,888	,070
d. hauskaa - ikävää	28	2,68	-2,077	,047
e. mielenkiintoista – ei mielenkiintoista	28	2,43	-3,032	,005
f. tärkeää - tarpeetonta	28	2,04	-5,306	,000
g. selkeää - ristiriitaista	28	2,68	-1,880	,071
h. elämänläheistä - elämälle vierasta	28	2,21	-6,059	,000
i. rentoa – jäykkää/muodollista	28	2,54	-3,300	,003

Keskiarvot osoittavat, että vastaajien mielipide on jälleen lähempänä positiivista kuin negatiivista. Keskiarvot ovat lähes kaikki, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta selvästi alle kolmen. Tilastollisesti erittäin merkitsevä (eli $p < 0,001$) on keskiarvojen ero kohdissa a, f ja h. Eli näiden kohtien osalta tulosta voidaan pitää erittäin luotettava, sillä virheellisen tulkinnan riski on pienempi kuin 0,1 prosenttia. Näiden kohtien mukaan vastaajat pitävät uskonnon opettamista mieluisena, tärkeänä ja elämänläheisenä.

Tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,01$) ovat tulokset kohdissa e ja i. Tuloksia voidaan pitää tämän mukaan luotettavia, sillä virheellisen johtopäätöksen riski on pienempi kuin 1 prosentti. Eli vastaajat pitävät uskonnon opettamista melko mielenkiintoisena ja rentona.

Tilastollisesti melkein merkitseviä ($p < 0,05$) ovat keskiarvot kohdassa d. Tämän mukaan vastaajat kokevat uskonnon opettamisen mielenkiintoisempana kuin ei mielenkiintoisena.

Selvän poikkeaman keskiarvoissa tekee kysymyksen osio C (keskiarvo = 3,25). Tämän tuloksen mukaan vastaajat pitävät uskonnon opettamista 1.-6. luokille hieman vaikeana. Tulos on kuitenkin hyvin lähellä keskikohtaa arvioidessa opettamista helpoksi tai vaikeaksi, lisäksi $p = 0,070$, jonka mukaan vastausten tulkinnassa virheellisen johtopäätöksen riski on noussut yli viiden prosentin. Tämän tiedon perusteella vahvoja johtopäätöksiä tuloksesta ei voi vetää.

Nämä tulokset ovat hyvin samansuuntaisia kuin Tammisen (1967), Heinosen (1968) ja Tirri & Kallioniemen (1999) raportoimien tulosten kanssa. Näiden aiempienkin tutkimusten mukaan alasteen opettajat pääsääntöisesti näkevät uskonnon tärkeäksi, mutta vaikeaksi oppiaineeksi opettaa. Tirrin & Kallioniemen (1999) tekemän tutkimuksen mukaan luokanopettajaksi opiskelevat kokivat myös uskonnon opettamisen muuttuneen elämänläheisemmäksi, kuin mitä se oli ollut esimerkiksi seitsemänkymmentä- ja kahdeksänkymmentäluvuilla. (Tirri & Kallioniemi 1999, 62.) Elämänläheisyys tuli myös tässä tutkimuksessa selvästi esille positiivisella tavalla. Pientä muutosta opetuksen kokemiseen elämänläheisempänä myös oli havaittavissa, sillä oman kouluajan opetusta arvioidessa se sai keskiarvokseen 2,79 ja omaa opettamista arvioidessa keskiarvo oli muuttunut hieman lisää positiivisempaan suuntaan sillä keskiarvoksi muodostui 2,21.

Opiskelijoiden ja opettajien positiivista tai negatiivista yleisasennetta uskonnon opettamista kohtaan tutkitaan tekemällä t-testi kysymyksen 9 vastausten summamuuttujan ($\alpha = 0,865$) ja luvun 27 välillä. Luku 27 on kysymyksessä 9 olevien 9 vastauskohdan keskilukujen (lukujen 3) summamuuttuja. Keskiarvojen eroksi t-testin mukaan tuli -3,984. Tämän luvun mukaan vastausten arvot ovat selvästi numerosta kolme pienempään päin, eli positiivisen kuvailun suuntaan. Keskiarvojen erojen merkitsevyys on 0,000 eli tulos on tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tuloksesta voidaan tehdä siis riskittömästi päätelmä, että vastaajien asenne uskonnon opettamista kohtaan on positiivinen.

Onko tässä kysymyksessä havaittavissa opettajien ja opiskelijoiden välillä asenteissa merkittäviä eroja? Jälleen t-testin avulla pystymme tarkastelemaan tätä asiaa. Vastausten keskiarvoissa on jälleen havaittavissa vain todella pieniä eroja, joilla ei ole tilastollista merkitsevyyttä. Opettajien ja opiskelijoiden asenteet ovat siis hyvin samansuuntaiset.

Taulukko 7. Opettajien ja opiskelijoiden vastausten erot ja niiden merkitsevyys

Uskonnon opettaminen 1.-6. luokille on mielestäni...

	vastann eiden määrä	opiskelijoiden keskiarvot n=14	opettajien keskiarvot n= 14	keskiarvojen ero t=	keskiarvojen erojen merkitsevyys p=
mieluisaa - vastenmielistä	28	2,43	2,21	,214	,558
läheistä - kaukaista	28	2,93	2,50	,429	,304
helppoa - vaikeaa	28	3,29	3,21	,071	,793
hauskaa - ikävää	28	2,64	2,71	-,71	,822
mielenkiintoista – ei mielenkiintoista	28	2,43	2,43	,000	1,000
tärkeää - tarpeetonta	28	2,14	1,93	,214	,565
selkeää - ristiriitaista	28	2,79	2,57	,214	,541
elämänläheistä - elämälle vierasta	28	2,14	2,29	-,143	,591
rentoa – jäykkää/muodollista	28	2,64	2,43	,214	,457

Tarkasteltaessa lapsuudessa saadun uskonnollisen taustan merkitystä vastaajien asenteeseen uskonnon opettamisesta, löytyy tilastollisesti melkein merkitseviä tuloksia vain yhdessä kohdassa. Vahvan uskonnollisen taustan omaavat kokevat uskonnonopetuksen läheisemmäksi kuin muihin ryhmiin kuuluvat vastaajat. Vahvan uskonnollisen taustan omaavien vastaajien ja tapakristityn taustan omaavien vastausten ero on -1,433 ja eron merkitsevyys on 0,21. Vahvan uskonnollisen taustan omaavien ja ei uskonnollista taustaa omaavien vastausten ero on vain hieman pienempi eli -1,250 ja eron merkitsevyys 0,40.

Tämän perusteella voisi sanoa, että kodista saamalla uskonnollisella taustalla ja kasvatuksella on hyvin vähän merkitystä vastaajien asenteisiin uskonnon opettamisesta.

Onko asenteissa eroja riippuen siitä mitä uskonto nykypäivänä vastaajille merkitsee? Tilastollisesti melkein merkitseviä eroja löytyy vain kahden ryhmän välillä. Ryhmä, joille uskonto merkitsee hyvin paljon, kokee uskonnon opettamisen mielenkiintoisemmaksi ($t = 1,667$ ja $p = 0,043$) ja elämänläheisemmäksi ($t = 1,167$ ja $p = 0,045$) kuin ryhmä, joille uskonto merkitsee jonkin verran.

14.6 Uskonnonopetuksen viikkotuntimäärä

Tutkimukseen osallistuneista 28 opettajasta ja opiskelijasta vain kahdeksan ei opettanut tällä hetkellä lainkaan uskontoa. Kysyttäessä heiltä syytä, miksi he eivät opeta tänä lukuvuonna lainkaan uskontoa, yleisimmäksi selitykseksi nousivat lukujärjestystekniset syyt. Jopa viisi vastaajaa ilmoitti syyksi tämän. Uskontoa opettamattomien vastauksista myös sai käsityksen, ettei heillä kuitenkaan olisi mitään uskonnon opettamista vastaan.

Jos sinulla ei ole lainkaan tänä lukuvuonna uskonnonopetusta, miksi?

Lukujärjestysteknisistä syistä. Itselläni ei olisi mitään uskonnonopettamista vastaan.
(opettaja 18)

Mulla muiden luokkien liikuntaa ja toinen opettaja luokassani. Päädyimme uskoon jota on 1h/vkossa, kun olisi ”hölmöä” että vieras ope pitäisi yhden tunnin viikossa esim. matikkaa. Harmittavaa, koska olisin mielelläni pitänyt uskonnontunnin, koska luokkani on innokas keskustelemaan asioista. (opiskelija 9)

Lukujärjestysteknisistä syistä. Opetan koulumme li ja mu tunteja, yhteistä aikaa minulle ja luokalle ei enää löytynyt. (opiskelija 12)

Vain yksi vastanneista arveli uskonnonopetuksettoman tilanteen tänä lukuvuonna johtuvan mahdollisesti vain pelkästä sattumasta.

Se on sattumaa. Tai ehkä rehtori muistaa, että tein elämäkatsomustiedon opiskelijan aikana, enkä uskontoa. (opiskelija 2)

Mielenkiintoista oli havaita, että kaikki uskontoa tänä lukuvuonna opettamattomat kuuluivat ryhmään, joilla ei ollut lapsuuden kodista saatua uskonnollista taustaa ja kasvatusta. Tämän perusteella voisi päätellä, että he eivät koe uskonnonopetusta kovin tärkeäksi, vaan ovat valmiita opettamaan muita oppiaineita uskonnon sijaan.

Uskonnonopettamisen tuntimäärän keskiarvo vastaajien kesken oli 1,36 tuntia. T-testillä opettajien uskonnonopetuksen viikkotuntimäärien keskiarvoksi saadaan 1,93 tuntia/viikko ja opiskelijoiden tuntimääräksi 0,79. Luokanopettajat opettavat siis hieman enemmän uskontoa kuin luokanopettajan lisäkoulutuksessa opiskelevat.

Merkittävää on, että suuria uskonnonopetuksen määriä ei ole kenelläkään havaittavissa. Vain kolme vastanneista opettaa uskontoa 4 tuntia viikossa ja kaksi vastaajaa 3 tuntia viikossa. Muuten yleisimmät tuntimäärät siis olivat 1h/viikko ja 2h/viikko. Kenenkään vastauksista ei siis paljastunut itseäni aiemmin kohdannut tilanne, jossa olen joutunut opettamaan koko koulun uskonnontunnit, muiden opettajien vältellessä niiden pitämistä.

Taulukko 8. Uskonnonopettamisen viikkotuntimäärä

	vastanneiden määrä	keskiarvo
opiskelijat	14	,79
luokanopettajat	14	1,93

14.7 Uskonnonopetuksen keskeiset sisällöt

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) uskonnonopetuksen keskeisiksi sisältöalueiksi 1.-6. luokilla on lueteltu

- raamatun kertomukset ja opetukset
- eettisyyteen kasvaminen
- oppilaita ympäröivä uskonnollinen maailma
- luterilaisen kirkon elämä
- luottamus ja turvallisuus Jumalasta ja hänen sanoistaan
- arvokas ja ainutlaatuinen elämä

Uskonnonopetuksen keskeisten sisältöjen tärkeyttä kysyttiin kyselylomakkeen kysymyksessä 10 (Liite 1). Lisäsin näiden yllä olevien osa-alueiden lisäksi kyselyyn myös osa-alueen nimeltään hiljentyminen. Nykypäivän kiireellinen elämänmeno on tullut näkymään mielestäni myös koulumaailmassa ja halusin tutkia näkisivätkö luokanopettajat uskonnonopetuksen erääksi tärkeäksi osa-alueeksi hiljentymisen.

Kysymykseen vastattiin jälleen valitsemalla viisitasoiselta asteikolta parhaiten omaa mielipidettään kuvastava numero. Numero yhden kohdalla osa-alue ei koeta lainkaan tärkeäksi, numero viiden kohdalla vastaavasti tämä uskonnon osa-alue koetaan erittäin tärkeäksi 1.-6. luokkien uskonnonopetuksessa.

Vastausten keskiarvoja tarkastellessa tulee näkyviin vastaajien mielipiteet uskonnon eri osa-alueiden tärkeydestä.

Taulukko 9. Uskonnonopetuksen eri osa-alueiden tärkeys

	N	keskiarvo
Raamatun kertomukset	28	3,54
Eettiset kysymykset	28	4,71
Vieraiden uskontojen kohtaaminen ja niihin tutustuminen	28	4,04
Kirkkoon ja seurakuntaan tutustuminen	28	3,75
Kirkkovoosi ja sen juhlaperinteet	28	3,89
Hiljentyminen	28	3,68
Ihmisen elämänkaareen liittyvät uskonnolliset juhlat (esim. kaste, hautaus, vihkiminen)	28	3,93
Valmiuksien antaminen uskonnollisten ja katsomuksellisten kysymysten ymmärtämiseen	28	4,07

Taulukon mukaan tutkittavat pitävät kaikkia osa-alueita melko tärkeinä, sillä kaikkien keskiarvot nousevat yli kolmen. Vähiten tärkeäksi osa-alueeksi vastauksista nousee Raamatun kertomukset, vastausten keskiarvon ollessa alhaisin 3,54. Selvästi tärkeimmäksi uskonnon osa-alueeksi tutkimuksessa nousi eettiset kysymykset. Eettisiä kysymyksiä pidetään todella tärkeänä, koska vastausten keskiarvo on hyvin korkea, jopa 4,71. Tulos on hyvin samansuuntainen aikaisempien tutkimusten kanssa. Karttusen (1978) tutkimuksessa opettajat arvostivat erityisen tärkeäksi nimenomaan uskonnonopetuksen eettisen aineksen. Tärkeimmiksi ja arvostetuimmiksi aihekokonaisuuksiksi nousivat tällöin kristillisen etiikan perusteita koskeva aines sekä oppilaiden elämäntilanteista nousevat eettiset ongelmat. Pyysiäisen (2000) tekemässä tutkimuksessa luokanopettajista peräti 96 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”eettisten kysymysten käsitteleminen on tärkeää oppilaiden kehityksen kannalta” kanssa. Yhteneväisyyttä löytyy myös Tirrin ja Kallioniemen (1999) tekemän tutkimuksen tuloksiin. Heidän tutkimuksensa mukaan luokanopettajaksi opiskelevista suurin osa korosti uskonnonopetuksen tärkeyttä nimenomaan etiikan ja moraalien opettamisessa. Eettiset kysymykset moraalilla ja elämäntilanteista nousevat selvästi tärkeimmiksi uskonnonopetuksen osa-alueiksi (Tirri & Kallioniemi 1999, 50–51.)

Tutkimuksessa eettisten osa-alueiden jälkeen seuraavaksi tärkeimmäksi koettiin aiemmin tehtyjen tutkimusten tavoin valmiuksien antaminen oppilaille uskonnollisten ja katsomuksellisten kysymysten ymmärtämiseen.

Kolmanneksi tärkeimmäksi osa-alueeksi nousi vieraiden uskontojen kohtaaminen ja niihin tutustuminen. Nykypäivänä yhteiskunta on muuttunut ja muuttuu koko ajan yhä monikulttuurisempaan suuntaan. Lapsi ja nuori joutuvat kohtaamaan yhä useammin eri kulttuurista tulevia ja eri uskontokuntiin kuuluvia ihmisiä. Tämä on tuonut eteen tilanteen, jossa koulussa on hyvä ja tärkeää opettaa oppilaita kohtaamaan ja ymmärtämään myös muita usein ehkä hyvin vieraitakin ja omasta uskonnosta suuresti poikkeavia uskontoja.

Kaikkia uskonnonopetuksen osa-alueita selvästi pidetään tärkeänä, mutta näistä annetuista osa-alueista vähiten tärkeäksi vastaajat kokivat Raamatun kertomukset. Raamatun kertomusten keskiarvo jäi pienimmäksi ollessa 3,54. Karttusen (1978) ja Tirri & Kallioniemen (1999) tutkimusten tulokset olivat hyvin samansuuntaisia. Näissä molemmissa tutkimuksissa luokanopettajiksi opiskelevat sekä luokanopettajat kokivat uskonnonopetuksen tärkeimmiksi osa-alueiksi asiat, jotka liittyivät keskeisesti oppilaiden elämäntilanteeseen, heidän elämäntilanteessaan kiinnostaviin

asioihin. Raamatulla ja sen opeilla nähtiin olevan oma tehtävänsä, mutta sitä ei koettu läheskään yhtä tärkeäksi oppiaineeksi osaksi kuin muut (Tirri & Kallioniemi 1999, 50–51).

14.8 Peruskoulun uskonnonopetuksen kehittämis- ja muutostoivomuksia

Kyselylomakkeen kysymys, miten haluaisit mahdollisesti muuttaa tai kehittää peruskoulun uskonnonopetusta, oli ainoa kysymys missä usealta vastaajalta puuttui vastaus. Jopa 25 % vastaajista (= 7 vastaajaa) ei ollut vastannut lainkaan kysymykseen. Oliko kysymys kenties heidän mielestään liian vaikea vastata. Vai voidaanko vetää johtopäätöksi, että heillä ei ole toivomuksia uskonnonopetuksen kehittämiseen ja muuttamiseen, joten he olisivat tyytyväisiä nykyiseen tilanteeseen. Tutkittaessa näiden ei vastanneiden mielipiteitä uskonnonopetuksen kannalta parhaasta tulevaisuuden skenaariosta, pystyy toteamaan, että lähes kaikki heistä kuitenkin haluaisi muutosta. Vain kahden ei vastanneen mielestä uskonnonopetuksen tulevaisuuden skenaarioista paras olisi nykyisen mallin jatkuminen. Tämän mukaan siis voidaan ajatella, että muut kysymykseen vastaamatta jättäneet eivät osanneet vastata kysymykseen, vaikka muutosta haluavatkin.

Uskonnonopetuksen muutos- tai kehittämisideat pystyi melko hyvin jakamaan neljään eri ryhmään.

1. Eniten muutosta toivottiin uskonnon sisältöihin.

A. Uskonnonopetuksen toivottiin keskittyvän enemmän eettisiin kysymyksiin sekä vieraisiin uskontoihin tutustumiseen.

Enemmän eettisten arvojen ja käyttäytymisen ajattelua. Perinteet ja tapojen siirtämistä enemmän. Vähemmän ”paatoksellisuutta”. (opiskelija 12)

Enemmän etiikan opintoja. Myös tutustumista eri uskontoihin, sen sijaan, että opetetaan vain yhden uskonnon asioita. (opettaja 18)

Uskonnon opetuksessa vieraampiin uskontoihin tutustuminen voisi olla keskeisemmässä roolissa. Raamatun ohella olisi hyvä ottaa eettisen pohdinnan taustaksi myös muita pyhiä kirjoituksia. (opettaja 15)

B. Uskonnonopetuksen sisältöjä toivottiin myös käytännönläheisimmiksi, oppilaita enemmän koskettaviksi ja kiinnostavaksi.

Monet uskonnon historiaan liittyvät (esim. Raamatun kertomukset) asiat ovat niin kaukana arkipäivän elämästä, että niiden läpikäyminen tunneilla on mielestäni kyseenalaista. (opettaja 18)

Käytännönläheisemmäksi. On liian teoreettista, eikä kiinnosta oppilaita. Enemmän konkreettista pohdintaa, ryhmitöitä yms. (opettaja 20)

Tarinanomaisuutta lisää. Rauhallisuutta, hiljentymistä välillä. Elämänläheisiä aiheita oppilaan tasoisesti. (opettaja 19)

2. Uskonnonopetuksen toteuttamiseen toivottiin muutosta. Uskonnonopetus toivottiin muutettavaksi kaikille yhteiseksi elämäkatsomustiedoksi.

Kaikille yhteinen tunti, niin että kaikki koulun oppilaat saisivat samat tiedot moraalista ja etiikasta kulttuurissamme – myös muihin uskontokuntiin kuuluvat osallistuisivat. (opiskelija 9)

Vaihtaa nimi kokonaan elämäkatsomukseksi, johon kaikki oppilaat osallistuvat rodusta ja elämäkatsomuksesta huolimatta. Aine ei eroa mitenkään esim. matematiikasta ja kaikki oppilaat velvoitetaan osallistumaan. (opiskelija 6)

Uskonnonopetus voisi olla tiimiovetusta eri uskontokuntien opettajien kanssa – kaikki lapset saisivat samaa opetusta. Suvaitsevaisuus kasvaa ja syvenee, kun tehdään asioita yhdessä. (opiskelija 11)

3. Uskonnonopetuksen oppimateriaalit koettiin vanhoiksi ja mielenkiinnottomiksi. Toivottiin materiaalin kehittämistä ja uudistamista.

Oppikirjat ja materiaalit monissa kouluissa todella vanhaa – uutta materiaalia lisää.
(opiskelija 10)

Oppimateriaalin kehittäminen ja selkeyttäminen. Ehkä opettaminenkin olisi helpompaa, kun olisi selkeä ja mielenkiintoinen materiaali, jota käyttää. Opettaja joutuu edelleen näkemään paljon vaivaa opetukseen liittyen. Opetuksen tukimateriaali olisi hyväksi. (opiskelija 5)

Kirjasarjat mieluisammiksi ja enemmän pohdintaa johdonmukaisuuteen. (opiskelija 4)

4. Kolme vastaajaa toivoi selvästi tunnustuksellisuuden tulemistä uudelleen uskonnonopetukseen. He peräänkuuluttivat myös uskonnonopetukseen liittyvien negatiivisten asenteiden muuttamisen tärkeyttä. Opettajan asenne uskontoon näkyy opetuksessa.

Toivoisin uskonnonopetuksen palautuvan takaisin tunnustukselliseen suuntaan. Toivoisin enemmän Raamatun kertomuksia. Jokaisella luokka-asteella pitäisi Uusi testamentti olla esillä ja tulla tutuksi. (opettaja 16)

Asennekasvatusta koko oppiainetta kohtaan. Jos opettaja kokee aineensa opettamisen epämieluisaksi, niin se heijastuu myös oppilaiden motivaatioon oppiainetta kohtaan. Mielestäni puhe tunnustuksellisuuden poistamisesta on turhaa, uskontoa ei voi opettaa jos se ei tule sydäimestä ja siinä ole tunnetta mukana. (opiskelija 13)

14.9 Uskonnonopetuksen tulevaisuus

Kyselylomakkeen 13 kysymyksessä kartoitettiin vastaajien mielipidettä uskonnonopetuksen tulevaisuudesta. Vastaaminen tapahtui valitsemalla Nyysösen (1998, 463–464) esittämistä neljästä tulevaisuuden skenaarioista sopivin. Skenaariot oli lueteltuna ja sisältöä kuvaavana kyselylomakkeen lopussa. Kysymys oli jaoteltu kahteen osaan. Ensimmäiseksi (kysymys 13A) kysyttiin mikä olisi vastaajien mielestä näistä neljästä uskonnonopetuksen tulevaisuuden skenaarioista todennäköisin.

Taulukko 10. Tulevaisuuden uskonnonopetuksen skenaarioista todennäköisin

tulevaisuuden uskonnonopetuksen skenaariot	kaikkien vastanneiden määrä kunkin skenaarion puolesta	kannatus koko ryhmässä (%)	opiskelijoiden mielipiteiden prosenttiosuus opiskelijoiden kokonaismäärästä	opettajien mielipiteiden prosenttiosuus opettajien kokonaismäärästä
1	7	25,0	21,4	28,6
2	14	50,0	57,1	42,9
3	0	0	0	0
4	7	25,0	21,4	28,6
Yhteensä	28	100,0	100,0	100,0

Kukaan vastanneista ei valinnut vaihtoehtoa 3, jonka mukaan tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon tulisi entisestään lisätä. Kukaan vastanneista ei siis näe todennäköiseksi mahdollisuutta, jossa palattaisiin takaisin entiseen uskonnonopetuksen malliin.

Puolet, eli 14 vastaajaa piti todennäköisenä tulevaisuuden uskonnonopetuksen mallin säilyvän nykyisen kaltaisena.

Todennäköisin vaihtoehto 25 % mielestä tulisi olemaan omaan uskontoon pohjautuvasta mallista luopuminen ja kaikille yhteisen uskonnonopetuksen rakentaminen. Tämän mallin mukaan uskonnonopetus olisi tarkoitettu kaikille oppilaille riippumatta heidän uskonnollista ja katsomuksellisesta taustastaan.

Loppujen, eli 25 %:n, mielestä uskonnonopetuksessa tullaan todennäköisesti tulevaisuudessa opettamaan osa uskonnosta yhteisenä oppiaineena kaikille oppilaille. Tähän yhteiseen osaan kuuluisivat uskonnonopetuksen yleissivistävät elementit, jotka ovat välttämättömiä suomalaisen kulttuuriperinteen ymmärtämisessä sekä muihin uskontoihin liittyvät uskontotieteelliset elementit. Osa uskonnonopetuksesta, omaan uskontoon ja katsomukseen liittyvät elementit, opetettaisiin taas eriyttäen.

Vastaajat pitävät siis yhtä suurena mahdollisuutena nykyisen uskonnonopetuksen mallin jatkumisen tai sen totaalisen muuttamisen.

Onko opiskelijoiden ja opettajien mielipiteissä eroja mietittäessä uskonnonopetuksen tulevaisuuden skenaarioista todennäköistä. Opiskelijoista jopa 57,1 % näkee skenaarion 2, eli nykyisen mallin jatkumisen kaiken todennäköisimmäksi vaihtoehdoksi tulevaisuudenkin uskonnonopetuksessa. Opettajilla vastaava luku oli 42,9 % eli selvästi vähemmän. Opettajat vastavuoroisesti näkivät hieman opiskelijoita yleisemmin mahdollisiksi tulevaisuuden opetusmalleiksi myös skenaariot 1 ja 3.

Kaipaavatko opettajat ja opiskelijat sitten muutosta uskonnonopetukseen? Kysymyksen 13 B avulla selvitettiin mikä näistä neljästä skenaariosta olisi vastaajien mielestä tulevaisuuden uskonnonopetuksessa paras.

Taulukko 11. Paras tulevaisuuden opetusmalli

tulevaisuuden opetusmallit	vastanneiden määrä kunkin opetusmallin puolesta	opiskelijoiden ja opettajien mielipiteiden prosenttiosuus kokonaismäärästä	opiskelijoiden mielipiteiden prosenttiosuus opiskelijoiden kokonaismäärästä	opettajien mielipiteiden prosenttiosuus opettajien kokonaismäärästä
1	8	28,6	28,6	28,6
2	2	7,1	7,1	7,1
3	2	7,1	0	14,3
4	16	57,1	64,3	50,0
Yhteensä	28	100,0	100,0	100,0

Vastaukset antoivat selvän kuvan siitä, että opettajat kaipaavat muutosta tulevaisuuden uskonnonopetukseen. Vain 7,1 prosenttia vastanneista haluaisi tulevaisuudessa jatkaa opetusta nykyisen mallin mukaan. Tämä tulos on hyvin erilainen kuin Pyysiäisen (2000) tekemässä tutkimuksessa. Pyysiäisen tutkimuksen mukaan suurin osa tutkimukseen osallistuneista luokanopettajista, jopa 61 % vastanneista, haluaisi säilyttää uskonnonopetuksen järjestämismallin entisellään. (Pyysiäinen 2000, 96–97.)

Muutosta uskonnonopetukseen tämän tutkimuksen mukaan kaipaaisivat siis jopa 92,9 prosenttia vastanneista. Yli puolet oli sitä mieltä, että paras uskonnonopetuksen malli tulevaisuudessa olisi sellainen, jossa osa uskonnonopetuksesta opetettaisiin yhteisenä oppiaineena kaikille oppilaille ja osa opetettaisiin eriyttäen. Yhteisesti opetettavassa osassa olisi uskonnonopetuksen yleissivistävät elementit ja eriyttävässä osassa opetettaisiin kunkin oppilaan omaan uskontoon ja katsomukseen liittyvät elementit.

Mielenkiintoista mielestäni on se, että 7,1 prosentti eli 2 vastaajaa haluaisi lisätä uskonnonopetukseen tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon.

Vastaajien toiveisiin uskonnonopetukseen muuttamiseen tulevaisuudessa uskoisin osaltaan vaikuttavan monikulttuurisuuden lisääntymisen Suomessa. Maahanmuuttajat ja pakolaiset ovat tuoneet mukanaan Suomeen uskontojen kirjon. Näiden monien uskontojen opettaminen ja hyväksyminen tulee olemaan haaste kouluille sekä uskonnonopetuksen järjestämisessä, että uskonnonopetuksen sisältöjen osalta.

Opettajien ja opiskelijoiden mielipiteissä uskonnonopetuksen tulevaisuuden skenaarioista parhaita mietittäessä, ei jälleen tullut huomattavia eroja. Ainoa selkeä ero ryhmien välillä oli siinä, että opiskelijoista ei kukaan nähnyt parhaana skenaariota 3, jonka mukaan tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon entisestään lisääntyisi. Opettajista 14,3 % sitä vastoin ilmoitti tämän olevan omasta mielestään paras tulevaisuuden skenaario.

14.10 Miksi koulussa uskonnonopetusta

Kysyttäessä tutkittavilta perusteluita siitä, miksi koulussa on heidän mielestään uskonnonopetusta esille nousi selvästi yli muiden neljä erilaista ryhmää joihin perustelut voidaan luokitella.

Ylivoimaisesti eniten vastaajat perustelivat uskonnonopetusta kulttuurihistoriallisin perusteluin. Tutkimuksen tulos on siis aivan sama kuin Räsänen (2006) tutkiessa suomalaisten käsityksiä uskonnonopetuksen luonteesta ja sisällöistä. Räsänen tutkimuksen mukaan suomalaiset pitävät kulttuurihistoriallisia perusteluita tärkeimpinä uskonnonopetuksen perusteluina. Räsänen tutkimuksessa lähes kaikissa uskonnonopetusta puoltavissa lausunnoissa ja kannanotoissa tulivat kulttuurihistorialliset perustelut esille. (Räsänen 2006, 107.)

Tässä tutkimuksessa luokanopettajat ja opiskelijat kokivat, että koulun uskonnonopetuksen tärkein tehtävä oli antaa historiallista ja kulttuurillista tietoa uskonnosta. Heidän mielestään oppilaiden on tärkeää saada tietoa omasta kulttuuristaan ja uskonnonopetus on hyvä väylä tätä toteuttamaan.

Historiallisesta syystä. Koti, uskonto ja isänmaa ovat suomalaisuuden peruspilarit, joista on vaikea irrottautua nykyisessäkin tietoyhteiskunnassa. Valtio ja kirkko on erotettu paperilla, mutta ei käytännössä. (opiskelija 6)

Se on perehtymistä historiaan, omaan menneisyyteen/ tulevaisuuteen. (opettaja 20)

Taustalla on kai suomalainen kristillinen kulttuuriperinne. (opettaja 24)

Toinen vastauksista hyvin yleisesti esille tullut perustelu oli eettinen perustelu. Nämä vastaajat kokivat uskonnonopetuksen tärkeimmäksi tehtäväksi koulussa moraalien ja eettisten asioiden käsittelyn ja opettamisen.

Kristilliset ja sen myötä eettiset asiat kuuluvat ihmisen elämään. Toisen huomioon ottaminen ja kunnioittaminen, omatunto ja hyvät tavat ovat asioita, joista ei koskaan puhuta liikaa. Raamattu ja varsinkin Uusi testamentti antaa Jeesuksen oppien myötä hyvät elämänohjeet kaikille koululaisille. (opiskelija 13)

Mielestäni kaiken kasvatuksen pohjana on ”uskonnonopetus” -> moraalikasvatus ja etiikka. Se ohjaa kaikkea toimintaamme ja tekemistä. (opiskelija 9)

Jos niitä ei koulussa opeteta, osa ei niistä koskaan kuulisi...Etiikka ja moraaliopetus äärettömän tärkeitä nykypäivinä. Kaikilla ei kotona oikeanlaista mallia. (opiskelija 10)

Vastauksien mukaan opettajien ja opettajaksi opiskelevien mielestä uskonnonopetus on tärkeää myös antropologisen perustelun näkökulmasta. Heidän mielestään uskonto ja uskonnollisuus ovat niin tärkeä osa ihmistä, että se tulee ottaa koulussa myös huomioon. Uskonnonopetuksen avulla oppilaat saavat mahdollisuuden, tilan ja ajan miettiä omaa elämäntähtäystä ja elämänsuuntaansa.

Uskonto on osa jokapäiväistä elämää. (opettaja 18)

Jotta voisimme ymmärtää omaa elämäämme ja suhdettamme elämään, pitää olla myös uskonnollista perspektiiviä. Hiljentyminen, pysähtyminen ja miettiminen on mielestäni tärkeää nykyisessä hektisessä maailmassa. (opiskelija 4)

Monikulttuurista perustelua näkyi myös muutamassa vastauksessa. Suuri osa vastaajista koki uskonnonopetuksen tärkeäksi monellakin eri näkökulmalla ja monta perustelunäkökulmaa yhdistellen. Kaiken kaikkiaan voisi sanoa, että suurin osa vastaajista koki uskonnonopetuksen koulussa tärkeäksi, koska löysivät monia syitä sen järjestämiseen.

Nykypäivän, jolloin yhteiskunnassa pärjääminen on koko ajan vaativampaa, voi koulun uskonnonopetus parhaimmillaan antaa lapsille eväitä ja välineitä elämään: miten vastata eettisiin ongelmiin, erilaisuuteen, monikulttuurisuuteen, ylipäätään miten pärjätä nykymaailmassa. (opiskelija 8)

Uskonnonopetuksen tarkoituksena on antaa oppilaalle valmiuksia eettiseen pohdintaan ja eheän minäkuvan/maailmankuvan muodostumiseen. Oppilas voi tutustua eri uskontoihin turvallisessa ympäristössä. (opettaja 15)

Kristillisen elämäkatsomuksen ajatukset ja perinne ovat tärkeitä välittää lapsille heidän oman maailmankatsomuksensa muodostamisen tueksi. Uskontotunneilla on myös mahdollista keskustella eettisistä kysymyksistä. Se on ERITTÄIN TÄRKEÄÄ! (opettaja 26)

Kukaan vastanneista ei esittänyt uskonnonopetuksen perusteeksi kasteopetusperustelua, jonka mukaan kirkon ja koulun uskontokasvatus tähtäisivät samaan päämäärään. Tulos vahvistaa jälleen Räsäsen (2006) tekemän tutkimuksen tuloksia, jonka mukaan suomalaisten keskuudessa vähiten kannatusta uskonnonopetuksen perusteiksi sai juuri kasteopetusperustelut.

Vain kolmen vastaajan vastauksesta näki suoraan, etteivät he nähneet koulun uskonnonopetukselle mitään tärkeää ja tähdellistä perustetta.

Koulun uskonnonopetus on vanha jäännösjätkä, jolloin kaikki perusopetukseen kuuluvat tunnustivat samaa uskontoa. (opiskelija 3)

Koulussa ei mielestäni pitäisi olla uskonnonopetusta. (opiskelija 7)

Iänikuiset perinteet vain velvoittavat opettamaan uskontoa. (opiskelija 14)

Tämän kysymyksen vastausten perusteella voi sanoa, että suurimmalla osalla, jopa 89,3 prosentilla tutkimukseen osallistuvilla luokanopettajista ja luokanopettajaksi opiskelevilla on positiivinen asenne uskonnonopetukseen, sillä lähes kaikki vastanneista näkevät uskonnonopetuksella olevan jonkinasteinen peruste olemassaololleen.

Räsäsenkin (2006) mukaan tutkimuksen tulokset selvästi osoittavat uskonnolla olevan tärkeä ja vankka asema koulun itsenäisenä oppiaineena. Räsäsen tekemän tutkimuksen mukaan uskonnon asemaa oppiaineena puoltavat suomalaisten kokemukset koululla olevasta kulttuuritehtävästä, oppilailla olevasta oikeudesta omaan uskontoon ja uskonnollisuuden olemisesta osa ihmistä. (Räsänen 2006, 108.)

15 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Uskonnon opettamisella koetaan olevan 1.-6. luokilla selkeät perusteet. Tutkimuksessa luokanopettajat ja luokanopettajiksi opiskelevat kokivat, että koulun uskonnonopetuksen tärkein tehtävä oli antaa historiallista ja kulttuurillista tietoa uskonnosta. Heidän mielestään oppilaiden on tärkeää saada tietoa omasta kulttuuristaan ja uskonnonopetus on hyvä väylä tätä toteuttamaan. Puolustelut uskonnonopetuksen säilyttämiseksi nykyisessä muodossaan eivät ole kuitenkaan kovin vahvalla pohjalla, kun tärkeimmäksi uskonnonopetuksen perusteluksi nousi nimenomaan historiallinen ja kulttuurillinen tiedon jakaminen. Näitä asioita pystytään opettamaan myös esimerkiksi Ruotsin mallin mukaan, eli kaikille yhteisessä uskontiedon oppiaineessa.

Selvästi tärkeimmäksi uskonnon osa-alueeksi tutkimuksessa nousi eettiset kysymykset. Raamatun kertomukset koettiin vähiten tärkeäksi. Tämän perusteella uskonto oppiaineena tulee aikaa myöten varmasti painottumaan entistä enemmän eettisten asioiden käsittelyyn. Niin sanottu oman uskonnon opiskelu vähenee ja painopiste saattaa siirtyä kaikille oppilaille tarkoitettuun eettisten asioiden käsittelyyn ja useisiin eri maailmanuskontoihin tutustumiseen. Tästä selvänä esimerkkinä voidaan pitää uskonnonopetuksen tunnustuksellisuuden poistumista vuonna 2003.

Asenteiden tutkiminen on aina hyvin vaikeaa. Jos tutkimukseen osallistuvat tietävät asenteidensa olevan tutkimuksen kohteena, on aina riski, että he pyrkivätkin vastaamaan hyväksyttävällä tavalla sitä vastoin, että vastaisivat rehellisesti.

Tutkittavana olevien kahden eri ryhmän, eli luokanopettajien ja luokanopettajiksi opiskelevien asenteissa ei tulosten perusteella ole merkittäviä eroja. Tähän saattaa osaltaan vaikuttaa se, että opiskelijat ovat luokanopettajan lisäkoulutuksessa, joten molemmilla ryhmillä on jo useamman vuoden työkokemus takanaan koulumaailmasta. Tuloksissa saattaisi olla enemmän eroja, jos opiskelijoiden ryhmä koostuisi niin sanotuista tavallisessa luokanopettajan koulutusohjelmassa opiskelevista. Jatkotutkimuksen avulla voisi tarkastella onko tavallisessa luokanopettajan koulutusohjelmassa opiskelevien asenteissa eroa luokanopettajien lisäkoulutuksessa opiskelevien tai jo useamman vuoden työelämässä olleiden luokanopettajien asenteisiin 1.-6. luokan uskonnonopetukseen. Gordon Allport (Erwin 2001, 12) aikoinaan määritteli asenteiden olevan seurausta kokemuksista. Määritelmän mukaan ihmisellä on asenteita olemassa jo ennen niihin liittyvää kohdetta. Näin ollen ihmisellä on useinkin kielteinen tai myönteinen asenne valmiina asiaa

kohtaan, vaikka tietoa ja kokemusta asiasta ei vielä olisikaan. Mielenkiintoista olisi tutkia muuttaako tieto, kokemus ja aika opettajien asenteita uskonnonopetusta kohtaan ja mihin suuntaan asenteet mahdollisesti muuttuisivat.

Lapsuuden kodista saama uskonnollinen tausta ei tutkimuksessa näytä merkitsevästi vaikuttavan vastauksiin ja asenteisiin. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero tulee siinä, kuinka vastaajat ovat kokeneet oman kouluaikinsa uskonnonopetuksen. Vahvan uskonnollisen taustan omaavat kokevat saamansa uskonnonopetuksen selkeämmäksi kuin muut vastaajat.

Tutkittavat muistivat yllättävän hyvin asioita omana kouluaihanaan saamastaan uskonnonopetuksesta. Parhaiten positiivisella tavalla mieleen olivat jääneet Raamatun kertomukset, joiden kertomisen tukena käytettiin kauniita kuvatauluja. Usean vastaajan mieleen oli jäänyt uskontoa opettava opettaja. Opettajalla on ollut suuri merkitys joko mukavan, lämpimän tai jäykän ja ikävän tunnelman luojana uskontotunneilla. Opettajan omalla asenteella on koettu olevan merkitystä opetuksen tunnelmaan ja mielenkiintoisuuteen. Opettajien on hyvä tiedostaa tämä suuri vaikutusmahdollisuutensa, jotta he pystyisivät käyttämään sitä vain soveliaalla tavalla hyödyksi.

Tutkimukseen osallistuvien asenteet uskonnonopetukseen ovat pääsääntöisesti todella positiivisia. Uskonto koetaan oppiaineena tärkeäksi ja elämänläheiseksi, sekä sen opettaminen koetaan mieluisaksi. Tulosten perusteella opettajat ja opiskelijat kokevat uskonnon opettamisen kuitenkin hieman vaikeaksi. Jatkotutkimuksen avulla voisi selvittää tarkemmin mikä tekee opettajien mielestä uskonnon opettamisen vaikeaksi.

Vaikka luokanopettajien ja opiskelijoiden asenne uskonnon opettamiseen on hyvin myönteinen, he selvästi kaipaavat siihen kuitenkin muutosta. Muutosta uskonnonopetukseen tämän tutkimuksen mukaan kaipaaisivat jopa 92,9 prosenttia vastanneista. Yli puolet oli sitä mieltä, että paras uskonnonopetuksen toteuttamismalli tulevaisuudessa olisi malli, jossa osa uskonnonopetuksesta opetettaisiin yhteisenä oppiaineena kaikille oppilaille ja osa opetettaisiin eriyttäen. Vain 7,1 prosenttia vastanneista toivoi tulevaisuudessa nykyisen uskonnonopetuksen mallin säilyvän. Uskonnonopetuksen mallin muuttamiseen on siis suurta kannatusta, mutta kuitenkin jopa 50 prosenttia vastaajista pitää tulevaisuudessa todennäköisimpänä nykyisen mallin säilymisen. Uskonnonopetuksella on Suomen kouluhistoriassa pitkät perinteet. Muutoksia oppiaineessa on ollut vuosien varrella, mutta useista keskusteluista ja pohdinnoista huolimatta muutoksia on ollut melko vähän ja ne ovat tapahtuneet hitaasti. Näihin tosiasioihin peilaten on ymmärrettävää, että vastaajat

pitävät nykyisen uskonnonopetuksen mallin säilymisen tulevaisuudessa todennäköisimpänä vaihtoehtona.

Muutosta kaivataan lisäksi uskonnon opetussisältöihin. Uskonnonopetuksen halutaan keskittyvän tulevaisuudessa enemmän eettisiin kysymyksiin sekä vieraisiin uskontoihin tutustumiseen. Sisältöjä toivotaan myös käytännönläheisemmiksi, eli enemmän oppilaita koskettaviksi ja kiinnostaviksi. Vastaajat toivoisivat myös uskonnon oppimateriaalin kehittämistä. Mielenkiintoa herättävää uutta oppimateriaalia toivotaan enemmän.

Monikulttuurinen yhteiskuntamme on varmasti tuonut mukanaan tilanteen, jossa joudutaan pohtimaan uskonnonopetuksen järjestämistä ja sen sisältöä yhä tarkemmin. Yhteiskunta muuttuu koko ajan ja se tuo tullessaan muutospaineita myös peruskoulun uskonnonopetukseen.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Vastapaino.

Erwin, P. 2001. Attitudes and persuasion. Asenteet ja niihin vaikuttaminen. Helsinki: WSOY.

Hallituksen esitys eduskunnalle uskontovapauslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 2002
Saatavana www-versiona. www.edilex.fi/viraslistieto/he/20020170/
tulostettu 25.1.2007.

Heinonen, V. 1968. Kansakoulun oppiaineiden arvioinnit, oppilaiden ja opettajien käsitykset aineitten tärkeydestä, vaikeudesta ja mieluisuudesta. Jyväskylän kasvatustieteellinen tiedekunta.

Helkama, K., Myllyniemi, K. & Libkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.

Hetemäki, I. 1999. Filosofian sanakirja. Porvoo: WSOY.

Hirsjärvi, S. (toim.) 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu: Otava

Hirsjärvi, S. 1997. Tutkimustyyppit ja aineistonkeruun perusmenetelmät. Teoksessa S. Hirsjärvi, P. Remes & P. Sajavaara. Tutki ja kirjoita. 2005. 11.painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 180-220

Holm, N. 2005. Kehityspsykologisia näkökulmia uskonnonopetukseen. Teoksessa
A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituohannella.
Helsinki: Kirjapaja Oy, 131-145

Kallioniemi, A. 1998. Uskonnonopettajana muuttuvassa maailmassa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopettajan käsikirja. Juva: WSOY, 145-155

- Kallioniemi, A. 2005a. Uskonnonopetus ja uskontokasvatus historiallis-yhteiskunnallisessa kontekstissaan. Teoksessa A. Kallioniemi & J. Luodeslampi (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituhannella. Helsinki: Kirjapaja Oy, 11-49
- Kallioniemi, A. 2005b. katsomusaineiden opetuksen visioita. Katsomusseminaarin luento 11.11.2005 . www.helsinki.fi/vokke/seminaarit/katsomusseminaaril11105
tulostettu 20.1.2007
- Karttunen, P. 1976. Uskonnonopetus opettajien arvioimana. Uskontopedagogiikan julkaisuja A 16/ 1976. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos.
- Kähkönen, E. & Pyysiäinen, M. (toim.) 1986. Opettaja tulevaisuuteen kasvattaja. Helsinki:Kirjapaja
- Luhtanen, R. (toim.) Koululait, lakikokoelma 2004. Edita Prima Oy.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Viro: Jaabes Oy.
- Metsämuuronen, J. 2006. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Niemelä, K. 2003. Koti luo pohjan uskontokäsityksille. Kirkon tutkimuskeskus. Artikkel, joka saatavana www-versiona. www.evl.fi/kkh/ktk/2005_03_31altorstavieras.htm
tulostettu 24.2.2007
- Nyrönen, H. & Ryyänen, H. 2000. Jyväskylän opettajankoulutuksessa opiskelevien uskonnollisuus ja käsitykset peruskoulun tunnustuksellisesta uskonnonopetuksesta.
Jyväskylän yliopisto. Pro gradu- tutkielma
- Nyysönen, S. 1998 Uskonnonopetuksen tulevaisuuden näkymät. Teoksessa Pyysiäinen, M & Seppälä, J. (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Juva: WSOY, 458-466
- Opetushallitus 2003. Muistio perusopetuslain muutoksen vaikutukset uskonnon ja elämäntutkimustiedon opetukseen sekä koulun toimintaan. www.edu.fi. tulostettu 20.1.2007

Opetusta sääteleviä lainkohtia 2006. www.edu.fi. tulostettu 25.1.2007

Peltonen, M. & Ruohotie, P. 1992. Oppimismotivaatio. Teoriaa, tutkimuksia ja esimerkkejä oppimishalukkuudesta. Keuruu:Otava & Aavaranta

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus. Saatavilla www-muodossa: www.oph.fi/info/ops/pops_web.pdf tulostettu 25.1.2007

Puolimatka, T. 1997. Opetusta vai indoktrinaatiota? Valta ja manipulaatio opetuksessa. Tampere: Tammer-Paino Oy

Pyysiäinen, M. 1998, Koulun uskonnonopetuksen luonne. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) Uskonnonopetuksen käsikirja. Juva: WSOY, 41-68

Pyysiäinen, M. 2000, Luokanopettaja ja koulun katsomusopetus. WSOY.

Räsänen, A. 2006. Koulun uskonnonopetus. Suomalaisten käsitykset uskonnonopetuksen luonteesta ja sisällöstä. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Suhonen, P. 1988. Suomalaisten arvot ja politiikka. Juva: WSOY:n graafiset laitokset

Scheiner, P. 2005. Näkökulmia eurooppalaiseen uskonnonopetukseen. Teoksessa Kallioniemi, A. & Luodeslampi, J. (toim.) Uskonnonopetus uudella vuosituohannella. Helsinki: Kirjapaja Oy, 75-87

Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten keskus

Tamminen, K. 1967. Opettajien käsitys kansakoulun uskonnonopetuksen tavoitteista ja opetussuunnitelmasta. Kristillinen kasvatus 1.

Tamminen, K. 1987. Uskontokasvatus yhteiskunnan kasvatusjärjestelmässä. Teoksessa Tamminen K., Vermasvuori, J., Niemi, H. & Kontula, L. Johdatus uskontokasvatukseen. Helsinki: Yliopistopaino

Tamminen, K. & Vesa, L. 1982. Miten opetan uskontoa. Saarijärvi: Kirjapaja

Tirri, K. & Kallioniemi A. 1999. Luokanopettajaksi opiskelevien käsitykset uskonnosta koulun oppiaineena. Helsinki: Hakapaino

Tirri, K. & Kesola, A. 1998. Uskonto ala-asteen arjessa ja juhlassa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

Triandis, H.c., Adamopoulos, J. & Brinberg, D. 1984. Perspectives and issues in the study of attitudes. Teoksessa R.L. Jones (toim.) Attitudes and attitude change in special education: Theory and practice. Virginia: The council for exceptional children, 21-40

KYSELYLOMAKE

Vastaa kyselyyn joko kirjoittamalla vastaus siihen varattuun tilaan (voit jatkaa myös lomakkeen kääntöpuolelle) tai ympyröimällä omaa mielipidettäsi ilmaiseva vaihtoehto.

1. sukupuoli   1 nainen
    2 mies

2. ikä   _____ vuotta

3. Miten kauan olet työskennellyt luokanopettajana?
    _____ vuotta

4. Kuulutko kirkkoon?   1 kyllä
    2 en

5. Kuinka paljon uskonto sinulle henkilökohtaisesti merkitsee?

hyvin vähän	vähän	jonkin verran	paljon	hyvin paljon
1	2	3	4	5

6. Kerro omin sanoin millainen on lapsuuden kodista saamasi uskonnollinen tausta ja kasvatus.

---

7. A. Millaisena koit oman kouluaiikasi (1.-6.lk) uskonnonopetuksen oppilaana?

Uskonto oli mielestäni oppiaineena

mieluisaa	1	2	3	4	5	vastenmielistä
läheistä	1	2	3	4	5	kaukaista
helppoa	1	2	3	4	5	vaikeaa
hauskaa	1	2	3	4	5	ikävä
mielenkiintoista	1	2	3	4	5	ei mielenkiintoista
tärkeää	1	2	3	4	5	tarpeetonta
selkeää	1	2	3	4	5	ristiriitaista
elämänläheistä	1	2	3	4	5	elämälle vierasta
rentoa	1	2	3	4	5	jäykkää/muodollista

B. Mikä on jäänyt päällimmäisenä mieleesi omasta kouluaiikasi (1.-6.lk) uskonnonopetuksesta?

---

8. A. Miten paljon sinulla on tänä lukuvuonna uskonnonopetusta?

_____ tuntia viikossa

B. Jos sinulla ei ole lainkaan tänä lukuvuonna uskonnonopetusta, miksi?

---

9. Millaista uskonnon opettaminen mielestäsi on 1.-6.luokille ?

mieluisaa	1	2	3	4	5	vastenmielistä
läheistä	1	2	3	4	5	kaukaista
helppoa	1	2	3	4	5	vaikeaa
hauskaa	1	2	3	4	5	ikävä
mielenkiintoista	1	2	3	4	5	ei mielenkiintoista
tärkeää	1	2	3	4	5	tarpeetonta
selkeää	1	2	3	4	5	ristiriitaista
elämänläheistä	1	2	3	4	5	elämälle vierasta
rentoa	1	2	3	4	5	jäykkää/muodollista

10. Miten arvioit seuraavien uskonnon osa-alueiden tärkeyttä peruskoulun 1-6 luokkien uskonnonopetuksessa?

	ei lainkaan tärkeä				erittäin tärkeä
1. Raamatun kertomukset	1	2	3	4	5
2. Eettiset kysymykset	1	2	3	4	5
3. Vieraiden uskontojen kohtaaminen ja niihin tutustuminen	1	2	3	4	5
4. Kirkkoon ja seurakuntaan tutustuminen	1	2	3	4	5
5. Kirkkovuosi ja sen juhlaperinne	1	2	3	4	5
6. Hiljentyminen	1	2	3	4	5
7. Ihmisen elämänsäkaareen liittyvät uskonnolliset juhlat (esim. kaste, hautaus, vihkiminen)	1	2	3	4	5
8. Valmiuksien antaminen uskonnollisten ja katsomuksellisten kysymysten ymmärtämiseen	1	2	3	4	5

11. Perustele miksi mielestäsi koulussa on uskonnonopetusta.

---

12. Miten haluaisit mahdollisesti muuttaa tai kehittää peruskoulun uskonnonopetusta?

---

13. A. Mikä seuraavista neljästä uskonnonopetuksen tulevaisuuden skenaarioista on mielestäsi todennäköisin? 1 2 3 4

B. Mikä olisi mielestäsi paras tulevaisuuden skenaario ? 1 2 3 4

USKONNONOPETUKSEN TULEVAISUUDEN SKENAARIOT:

1. Luopuminen omaan uskontoon pohjautuvasta mallista ja kaikille yhteisen uskonnonopetuksen rakentaminen. Tämä uskonnonopetus olisi tarkoitettu kaikille oppilaille riippumatta heidän uskonnollisesta ja katsomuksellisesta taustastaan.
2. Nykyisen mallin jatkuminen.
3. Tunnustuksellisuutta ja sitoutumista omaan uskontoon tulisi entisestään lisätä.
4. Yhdistetään ensimmäisen ja toisen skenaarion peruslähtökohdat. Tällöin osa uskonnonopetusta opetettaisiin yhteisenä oppiaineena kaikille oppilaille. Yhteiseen osaan kuuluisivat uskonnonopetuksen yleissivistävät elementit, jotka ovat välttämättömiä suomalaiseen kulttuuriperinteen ymmärtämisessä sekä muihin uskontoihin liittyvät uskontotieteelliset elementit. Osa uskonnonopetuksesta, omaan uskontoon ja katsomukseen liittyvät elementit, opetettaisiin taas eriyttäen.

KIITOS VASTAUKSESTASI !

